

Suvremeni hrvatski pravopisi i normativne dvojbe

Jajtić, Patricia

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:422281>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

PATRICIA JAJTIĆ

**SUVREMENI HRVATSKI PRAVOPISI I
NORMATIVNE DVOJBE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

Patricia Jajtić

**SUVREMENI HRVATSKI PRAVOPISI I
NORMATIVNE DVOJBE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mario Grčević

Sumentor: doc. dr. sc. Ivana Klinčić

Zagreb, 2018.

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Novosadski dogovor	6
3. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga standardnog jezika	10
4. Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika.....	13
4.1. Osnivanje, članovi i svrha	13
4.2. Ukidanje Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika.....	15
5. Politički kontekst nastanka suvremenih hrvatskih pravopisa.....	16
5.1. Hrvatski pravopis Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića.....	17
5.2. Hrvatski pravopis Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša	18
5.3. Hrvatski pravopis Željka Jozića, Goranke Blagus Bartolec, Lane Hudeček, Kristiana Lewisa, Milice Mihaljević, Ermine Ramadanović, Mateje Birtić, Jurice Budje, Barbare Kovačević, Ivane Matas Ivanković, Alena Milkovića, Irene Miloš, Tomislava Stojanova i Kristine Štrkalj Despot	24
6. Struktura i sadržaj pravopisa.....	28
6.1. Struktura i sadržaj Hrvatskoga pravopisa Badurine i dr. (2008.)	28
6.2. Struktura i sadržaj Hrvatskoga pravopisa Babića i Moguša (2011.)	31
6.3. Struktura i sadržaj Hrvatskoga pravopisa Jozića i dr. (2013.).....	33
7. Temeljne razlike u suvremenim hrvatskim pravopisima.....	34
7.1. Nepokriveno, polupokriveno i pokriveno <i>r</i>	34
7.2. Riječi na <i>-dac</i> , <i>-dak</i> , <i>-tac</i> i <i>-tak</i>	39
7.3. Sastavljeno i rastavljeno pisanje niječnoga oblika glagola <i>htjeti</i>	43
7.4. Kratice	46
8. Zaključak.....	48
9. Literatura.....	Error! Bookmark not defined.

Sažetak

Ovaj rad sadrži nastanak i analizu triju suvremenih hrvatskih pravopisa; Matice hrvatske (2008.), Školske knjige (2011.) i Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2013.). Radom se objasnilo nekoliko komponenti. Prva je prikaz povijesnih i političkih zbivanja vezanih za nastanak pravopisa, ukratko predstavljanje autora i njihovih biografija te je svaki od pravopisa smješten u vremenski kontekst. Druga su izdvojena neslaganja oko njihova objavljivanja i kritike jezikoslovaca te analiza strukture, sadržaja i temeljnih razlika; pokrivenoga r, sastavljenoga i rastavljenoga pisanja niječnoga oblika glagola *htjeti*, riječi na *-dac*, *-dak*, *-tac* i *-tak* i kratica.

Ključne riječi: Hrvatski pravopis, pravopis, Stjepan Babić, Novosadski dogovor, Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika, jezične razlike, normativne dvojbe

Summary

This master thesis contains occurrence and analysis of three contemporary croatian ortographies: Matica hrvatska (2008.), Školska knjiga (2011.) and Institute for croatian language and linguistics (2013.). It also explains several components: the first one is a brief review of historical and political events which are concerned with the beginning of ortography, then short presentation of the authors and their biographies. Second component is about distinctive over their publication, criticism of the linguists and analysis of the structure, content and main differences: covered *r*, completed and unassembled writing the negative form of the verb *to have*, words that end on *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* and abbreviations.

Key words: Croatian spelling, ortography, Stjepan Babić, The Novi Sad Agreement, Council for Standard Croatian Language Norm, language differences, normative doubts

1. Uvod

Da bi se moglo analizirati suvremene pravopise, važno je biti upoznat s činjenicama vezanim za njihov nastanak. Radom se želi objasniti nekoliko komponenti. Prva je prikazati povijesna i politička zbivanja vezana za nastanak pravopisa, zatim ukratko predstaviti autore i njihovu biografiju te svaki od pravopisa smjestiti u vremenski kontekst. Razlog tomu je to što se ni o jednom pravopisu ne može govoriti, niti ga analizirati ako se ne zna pozadinska slika njegova nastanka. Druga je izdvojiti normativne dvojbe ili neslaganja oko njihova objavljivanja i pojedine kritike jezikoslovaca te se posvetiti svakomu od pravopisa i obrazložiti metodologiju, strukturu i sadržaj. Potom prikazati neke od temeljnih razlika u njima koristeći se primjerima i tablicama.

Prvi je *Hrvatski pravopis* u izdanju Matice hrvatske iz 2008. godine autora Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića, zatim *Hrvatski pravopis* Školske knjige iz 2011. godine autora Stjepana Babića i Milana Moguša te posljednji *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 2013. godine skupine autora: Željka Jozića, Goranke Blagus Bartolec, Lane Hudeček, Kristiana Lewisa, Milice Mihaljević, Ermine Ramadanović, Mateje Birtić, Jurice Budje, Barbare Kovačević, Ivane Matas Ivanković, Alena Milkovića, Irene Miloš, Tomislava Stojanova i Kristine Štrkalj Despot.

U prvih će se nekoliko poglavlja objasniti povijesni kontekst, primjerice Novosadski dogovor, Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika i Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika. Nakon toga analizirat će se kontekst nastanka pravopisa i spomenuti sva izdanja, posebice *Hrvatski pravopis* Babića, Finke i Moguša jer je on najstariji. U nastavku će se rada usporediti tri najnovija pravopisa i njihove temeljne razlike, a to su: pokriveno r, sastavljeno i rastavljeno pisanje niječnoga oblika glagola *htjeti*, riječi na *-dac*, *-dak*, *-tac* i *-tak* i kratice te će se svaka od razlika objasniti.

Nakon iznošenja povijesnoga i političkoga konteksta te analize pojedinih problema odnosno razlika, cjelokupni će rad biti zaokružen sažetim zaključkom.

2. Novosadski dogovor

Jedan od bitnijih događaja za nastanak *Hrvatskoga pravopisa* Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša jest *Novosadski dogovor*. Za početak će se navesti opći podatci, tko je sudjelovao u potpisivanju, što je njime odlučeno, a potom i kako je do njega došlo te koje su posljedice. *Novosadski dogovor* je dokument koji sadržava deset zaključaka o jeziku koji su 1954. godine sastavili lingvisti i književnici iz Hrvatske, Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Sastali su se na inicijativu Matice srpske koja je kontaktirala Maticu hrvatsku, ali je važno kako predstavnike nije poslala Matica hrvatska, nego ih je po svojem izboru izabrala Matica srpska. Što se tiče ankete koja je od rujna 1953. do prosinca 1954. bila raspisana i provedena među književnicima, lingvistima i javnim službenicima, trebala je pokazati kakvo mišljenje o određenim jezičnim problemima tada prevladava. Većina se ispitanika izjasnila da su hrvatski i srpski dva različita književna jezika. Jonke objašnjava:

„Iz odgovora većine diskutanata vidjelo da se oni ne drže ni dva pisma, a ni dva književna govora ne treba svoditi na jedno pismo i jedan govor. Neki su diskutanti osobito naglasili da nije potrebno povezivati napuštanje ćirilice s napuštanjem ijekavštine jer su to raznorodne vrijednosti.“ (Jonke, 1971: 210).

U konačnici, anketa je rezultirala sastankom članova Matice hrvatske i Matice srpske u Novom Sadu 1954. godine. Taj je dogovor označio povratak na jezično stanje prije Drugoga svjetskoga rata i prije formiranja Banovine Hrvatske i Nezavisne Države Hrvatske. Nastavilo se jezično zblizavanje, što je vidljivo iz zaključaka dogovora da je narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan jezik.¹ Srpski i hrvatski jezikoslovci potpisali su dogovor prema kojem je narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan jezik i taj se književni jezik razvio oko dva glavna središta, Beograda i Zagreba. Tom se rečenicom postignulo, odnosno utvrdilo da je hrvatskosrpski ili srpskohrvatski jedan jezik s dvjema varijantama. Nakon ravnopravnosti imena jezika, potvrđeno je i da su ravnopravna dva pisma – ćirilica i latinica.² Srbi su znali da se priprema novi hrvatski pravopis te su, kako bi spriječili njegovo objavljivanje, morali su ubrzati svoja unitaristička nastojanja. Stjepan Babić kao dokaz tomu navodi vijest iz Hrvatskoga filološkoga društva koja je objavljena na posljednjoj stranici trećega broja časopisa *Jezik* koji je izišao u siječnju 1953. godine. Smatra da je ta činjenica jasna i da se ne treba detaljno objašnjavati jer je vijest objavljena u siječnju, a Anketa raspisana u svibnju iste

¹ Novosadski dogovor: <http://ihjj.hr/iz-povijesti/novosadski-dogovor/70/>; zadnji pristup 24.7.2018.

² Isto.

godine (Babić, 2005: 89). Pavle Ivić³ smatra da je do ankete u *Letopisu Matice Srpske* i Novosadskoga dogovora došlo zbog vijesti koja je objavljena u časopisu *Jezik* o početku rada na novom hrvatskom pravopisu, a Sjepan Babić pita:

„Nije li logičnije misliti da je podsticaj došao od novog izdanja Belićevog pravopisa iz 1952., živo prisutnog na pisaćim stolovima srpskih lingvista i književnika (a ne tek nagoveštenog u belešci koju mnogi svakako nisu ni zapazili)?“ (Babić, 2005: 90).

No, osim Belićeva pravopisa 1952. godine, pojavio se i bosanski Jovana Vukovića⁴. Bilo je upitno hoće li Boranićev hrvatski pravopis biti zamijenjen novim. Nakon istraživanja, Babić piše da profesor Ivić ima donekle pravo, ali ne u tome da je jedina vijest o izradi novoga pravopisa bila iz časopisa *Jezik* i da im je pripremanje novoga hrvatskoga pravopisa imalo nevažnu ulogu kao što on to predstavlja. Srbi se, nakon Drugoga svjetskoga rata, nisu odrekli unitarističkih namjera te je 1952. godine izišlo novo, prošireno i dopunjeno izdanje Belićeva *Pravopisa srpskohrvatskoga jezika*. Važnija je promjena ta što je uz ekavske oblike obradio i ijekavske te što je riječima označio naglasak i u *Predgovoru* objasnio:

„Danas se u našoj književnosti mnogo više nego ikada piše južnim (ijekavskim) izgovorom; zato je i taj izgovor u ovoj knjizi morao postati potpuno ravnopravan sa istočnim. Svugde gde se reč izgovorena južnim govorom odlikuje od istočnog, tu su dotične reči obeležene kso istočne i južne. Gde nije tako obeleženo, znači da reči vrede podjednako za oba izgovora.“ (Belić, 1952: 4).

Nadalje, što se tiče Ankete, Nataša Bašić ističe kako još do danas nisu razjašnjene okolnosti kako je provedena. U članku *Ljudevit Jonke i jugoslavenski jezični unitarizam* napisala je:

„Kako se od četiriju jezika (hrvatskoga, srpskoga, slovenskoga i makedonskoga), potvrđenih avnojskim odlukama u ratu, za samo deset godina mirnog suživota u Novosadskome dogovora izgubila dva – hrvatski i srpski – i od njih nastao jedan jezik srpskohrvatski...“ (Bašić, 2007: 161).

Deset točaka *Novosadskoga dogovora* su da je narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan jezik, stoga je i književni jezik koji se razvio na njegovoj osnovi oko dva

³ Pavle Ivić (Beograd 1924. – Beograd 1999.) srpski jezikoslovac, bavio se slavenskom i srednjojužnoslavenskom dijalektologijom, fonologijom, srpskom jezičnom poviješću, srpskom ćiriličnom filologijom, poredbenom slavenskom gramatikom. Do kraja 1960-ih imao je umjerene stavove o srpsko-hrvatskim odnosima, tada postupno prihvaća unitaristička shvaćanja i za vrijeme Domovinskog rata velikosrpska shvaćanja, ali ih pred kraj 1990-ih revidira <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=28240>; zadnji pristup 25.7.2018.

⁴ Jovan Vuković (Šavnik 1905. – Sarajevo 1979.) filolog, osnivač Katedre za hrvatskosrpski jezik na Filozofskom fakultetu u Sarajevu <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8918>; zadnji pristup 25.7.2018.

glavna središta, Beograda i Zagreba, s dva izgovora, ekavskim i ijekavskim, potom da je u nazivu obvezno istaknuti oba jezika, ekavski i ijekavski izgovori su kao i ćirilica i latinica ravnopravni. Navedno je i kako je potrebno ujednačiti terminologiju i napraviti zajednički pravopis i rječnik.⁵ Godine 1960., šest godina od potpisivanja Novosadskoga dogovora, objavljen je zajednički pravopis koji je objavljen u dvije verzije: *Pravopis hrvatskosrpskoga književnoga jezika* objavljen na latinici i ijekavskom izgovoru i *Pravopis srpskohrvatskoga jezika* objavljen na ćirilici i ekavskom izgovoru. *Pravopis* je posljedica Novosadskoga dogovora i poštivanja različitih varijanti zajedničkoga jezika. Nakon objave navedenih pravopisa, srpski i hrvatski jezikoslovci počeli su prikupljati građu za zajednički rječnik. *Rječnik/Rečnik hrvatskosrpskoga književnoga jezika* u prve je dvije knjige obuhvatio slova od A do K, popularno nazvan Adok. Problem je između ostalog bio taj što se prema riječima odnosilo kao da pripadaju jednomu jezičnomu sastavu, a ne onako kako se trebalo, a to je da su to dva jezika. Tako je srpski jezik prodirao na hrvatsko govorno područje te je došlo do negodovanja hrvatskih jezikoslovaca, a potom i do otkazivanja suradnje. Unatoč tomu, srpski su jezikoslovci *Rječnik* dovršili i uz njega su 1960. godine objavili i *Pravopis hrvatskosrpskoga književnoga jezika s pravopisnim rječnikom*. *Pravopis* je u Zagrebu bio objavljen na latinici, a u Novom Sadu na ćirilici. Zbog zajedničke osnove dvaju jezika srpska je strana često tumačila hrvatski jezik kao dio srpskoga jezika, što dakako nije točno. Besmislenost *Rječnika* vidi se i u tome da je za svaku riječ hrvatskoga strukovnoga ili znanstvenoga nazivlja koja se razlikovala od srpskoga stavljen *srpski adekvat* ili obratno i time se dobio hibrid koji se nigdje i nikada nije govorio. Uz te činjenice, Nataša Bašić navodi i primjer koji se često spominje kao promašaj, a to je natuknica *azot* objašnjena kao *gas, plin bez boje i mirisa, jedan od glavnih sastojaka vazduha, zraka* (Bašić, 2007: 168). Potom objavljivanjem *Unificirane jugoslavenske nomenklature anorganske kemije* 1966., koju je izradila Komisija za unifikaciju jugoslavenske kemijske nomenklature i tehnologiju, ništa se nije postignulo. Potpuna se ujednačenost nije mogla provesti zbog pravopisa iz 1960., kada su uspostavljene dvostrukosti, primjerice *klor* i *hlor*, *kemija* i *hemija*. Bašić nastavlja da je prema Babićevu komentaru objavljenom 1967. u *Vjesniku* pod naslovom *Kemijska unifikacija* izdanje doživjelo negativne kritike. Posebice zbog napuštanja udomaćenih hrvatskih i srpskih tvorenica *kisik*, *vodik*; *kiseonik*, *vodeonik* i prihvaćanja međunarodnih naziva zbog zamjene hrvatskoga nastavka *-ij* u nazivima latinskoga podrijetla *aluminij*, *barij*, *berilij*, nastavkom *-ium* koji je karakterističan za srpski jezik. Tako bi u spojevima dvaju elemenata u hrvatskom

⁵Novosadski dogovor: <http://ihjj.hr/iz-povijesti/novosadski-dogovor/70/>; zadnji pristup 24.7.2018.

jeziku glasilo *barijev sulfat*, a sada glasi *barium-sulfat*, što je karakteristično za srpski jezik (Bašić, 2007: 167). Osim u pravopisu i rječniku problemi su se počeli događati i primjerice na zagrebačkoj radijskoj postaji. Dogovoren je zajednički beogradsko-zagrebački informativni program, koji je bio uređivan tako da su svaki dan u 22 sata glavne vijesti bile iz beogradskoga studija, tj. na ekavici. Tada su jednoj zagrebačkoj radijskoj postaji upućeni brojni prigovori, između ostalih prigovor je poslalo uredništvo časopisa *Jezik* (Josip Hamm, Mate Hraste i Ljudevit Jonke) tražeći da se koncept promijeni i da se barem svaki drugi dan emitiraju vijesti na i(je)kavici iz Zagreba. Nadalje, 1957. godine zabranjeni su hrvatski nazivi za mjesece (siječanj, veljača, ožujak, travanj, itd.) i upotreba hrvatskih riječi poput *tisuća*, *skladba*, *skladatelj* nakon čega je Ljudevit Jonke prosvjedovao pa su termini vraćeni. Sa svojim nedorečenim odredbama Novosadski dogovor godinama je „služio u provođenju srbizacije“ (Bašić, 2007: 166-168). Oni su tim *Pravopisom* i u dogovornom (veliko i malo slovo, kratice) i u nedogovornom (glasovne promjene, sastavljeno i nesastavljeno pisanje, interpunkcija) nametnuli rješenja koja pripadaju srpskoj tradiciji (sastavljeno pisanje futura, pokriveno *r* bez popratnog *j*). Jonke u svojem članku govori kako se objavljivanjem novoga pravopisa i „rječnika nikako ne smiju udaljavati, tj. izbacivati pravilne riječi hrvatskoga jezika jer su one opravdane leksičke dvojnosti u književnomu jeziku“. Primjeri koje navodi su *kazalište*, *predodžba*, *tisuća*, *sveučilište*, *siječanj*, *veljača*, *vlak* i ostale te ih se ne smije zamjenjivati riječima *pozorište*, *predstava*, *hiljada*, *univerzitet*, *januar*, *februar*, *voz* i ostalima (Jonke, 1957: 73-74).

Godine 1971. četiri su kulturne institucije otkazale *Novosadski dogovor*. U Zagrebu, 16. travnja 1971. godine Upravni odbor Matice hrvatske piše izjavu da se odriču *Novosadskoga dogovora* smatrajući ga nevažećim jer su ga povijesna zbivanja opovrgnula isto kao i Bečki dogovor. U izjavi stoji kako su 1954. prihvatili dogovor iako su već tada postojale sumnje, vjerujući da može poslužiti kao prilog boljim odnosima među narodima. Kroz nekoliko godina uvjerenje se nije potvrdilo te se *Novosadski dogovor* pokazao neprikladnim da se na njemu zasnuju ravnopravni jezični odnosi. Tako je u časopisu *Jezik* objavljeno:

„Polazeći od uopćene izjave o jezičnom jedinstvu, on je u samom početku omogućivao samovoljna tumačenja pa i takva koja niječu samobitnost hrvatskog književnog jezika i tobože oslobađaju obveze se da poštuje njegova prostorna i povijesna cjelovitost. Zbog takvih se tumačenja Novosadski dogovor pretvorio u sredstvo za opravdanje jezične neravnopravnosti i nametanje srpskog književnog

jezika ekavskog tipa. A gdje nije bilo takve namjere Novosadski dogovor se pretvorio u stalni izvor nesporazuma i u zapreku da se naša jezična stvarnost istinski uoči i znanstveno protumači.“ (Uredništvo, 1971: 138).

Nadalje, godišnja skupština Hrvatskoga filološkoga društva održana je 8. svibnja 1971. godine i na njoj je odlučeno da se članovi pridružuju izjavi Uprave Matice hrvatske. Smatraju da Novosadski dogovor neprecizno i nepotpuno objašnjava jezično stanje, stoga se ne može smatrati znanstveno osnovanim. Tvrdnje koje su sadržane u njemu provedene su na štetu hrvatskoga književnoga jezika, a objašnjenja koja su navedena nisu smanjila, odnosno objasnila jezične probleme, nego su ih umnožila. Ističu da je jedino razumno rješenje da se izrade normativni jezični priručnici kojima je temelj hrvatska jezična tradicija (Uredništvo, 1971: 138). A protiv su bili također i Institut za jezik JAZU (10. Svibnja) i Društvo hrvatskih književnika, koje se pridružilo 1. srpnja (Bašić, 2007: 171).

3. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika

Protest hrvatskih jezikoslovaca protiv Novosadskoga dogovora rezultirao je 17. ožujka 1967. godine potpisivanjem Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika koja je objavljena u *Telegramu*⁶ zahvaljujući Slavku Mihaliću,⁷ koji ju je odbio povući iz tiska (Bašić, 2017: 5). Potpisana je od strane osamnaest hrvatskih znanstvenih i kulturnih institucija, a sastavljena je tjedan dana prije u prostorijama Matice hrvatske i sudjelovali su Miroslav Brandt, Dalibor Brozović, Radoslav Katičić, Tomislav Ladan, Slavko Mihalić, Slavko Pavešić i Vlatko Pavletić.⁸ Uz navedene treba spomenuti i Vladimira Bakarića⁹ kojega Sjepan Babić smatra idejnim začetnikom Deklaracije (Babić, 2008: 15-17). Bio je na visokom političkom položaju, malo je govorio i to mu je dopuštalo da se prikloni strani koja mu u tom trenutku najviše odgovara. Zato se nije smjelo znati da je mogući začetnik, a Babić navodi tri činjenice:

⁶ Telegram (1960- - 1973.) politički i kulturni tjednik u nakladi kuće Vjesnik, namijenjen široj čitateljskoj publici, poticao kritiku suvremenih djela, donosio prijevode, kulturne vijesti iz inozemstva; zadnji pristup 26.7.2018.

⁷ Slavko Mihalić (Karlovac 1928. – Zagreb 2007.) hrvatski pjesnik, urednik Telegrama, redoviti član HAZU, dobitnik nagrade Vladimir Nazor za životno djelo 1996. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40649>; zadnji pristup 26.7.2018.

⁸ Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika <http://www.matica.hr/kolo/314/deklaracija-o-nazivu-i-polozaju-hrvatskog-knjizevnog-jezika->; zadnji pristup 26.7.2018.

⁹ Vladimir Bakarić (Velika Gorica 1912. – Zagreb 1983.) hrvatski političar i istaknuti komunist, od 1948. do 1969. predsjednik Saveza komunista Hrvatske. Bliski suradnika Josipa Broza Tita, govorilo se o tome da bi trebao biti njegov nasljednik <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5351>; zadnji pristup 26.7.2018.

„Prva što je bio uvjereni komunist, druga što se bojao Srba i treća što je htio sačuvati vlast pod svaku cijenu.“ (Babić, 2008: 116)

Nastala je kao odgovor na velikosrpsku jezičnu politiku, nijekanja hrvatskoga jezika i prava Hrvata da samostalno odlučuju o sadržajima i načelima hrvatskoga jezika (Bašić, 2017: 4). Pripremljena je u vrlo kratkom roku i poslana kulturnim ustanovama na potpisivanje. Prva od institucija koja je potpisala Deklaraciju bila je Matica hrvatska, zatim Društvo književnika Hrvatske, PEN – klub, Hrvatski centar, Hrvatsko filološko društvo, Odjel za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Odjel za suvremenu književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Institut za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Institut za književnost i teatrologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskoga fakulteta u Zadru, Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Katedra za povijest hrvatskog jezika i dijalektologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Katedra za jugoslavenske književnosti Filozofskoga fakulteta u Zadru, Katedra za stariju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Katedra za noviju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Institut za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Institut za nauku o književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Staroslavenski institut u Zagrebu, Društvo književnih prevodilaca Hrvatske (Matica hrvatska). Kad je Deklaracija bila prihvaćena u navedenim institucijama, Slavko Mihalić otišao je u tiskaru, izbacio svoj članak i na njegovo mjesto stavio Deklaraciju:

„Načelo nacionalnog suvereniteta i potpune ravnopravnosti obuhvaća i pravo svakoga od naših naroda da čuva sve attribute svoga nacionalnog postojanja i da maksimalno razvija ne samo svoju privrednu, nego i kulturnu djelatnost. Među tim atributima odsutno važnu ulogu ima vlastito nacionalno ime jezika kojim se hrvatski narod služi, jer je neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom, bez obzira radi li se o filološkom fenomenu koji u obliku zasebne jezične varijante ili čak u cijelosti pripada i nekom drugom narodu. Ustavnim propisom utvrditi jasnu i nedvojbenu jednakost i ravnopravnost četiriju književnih jezika – srpski, hrvatski, slovenski, makedonski, a prije svega ravnopravan položaj hrvatskoga u Jugoslaviji“ (Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, 1967: 1).

Kao drugu stavku potpisnici prvenstveno navode primjenu hrvatskoga književnoga jezika u školama, novinstvu, javnom i političkom životu, na radiju, televiziji itd. Također, nastavnici,

službenici i javni djelatnici trebaju upotrebljavati službeni književni jezik u sredini u kojoj djeluju (Deklaracija, 1967: 2). Takvo ponašanje članova Matice hrvatske nije odgovaralo vlastima ni jugoslavenskoj javnosti te nailazi na osudu. Osude su se odnosile na narušavanje bratstva i jedinstva. Članovi Matice hrvatske u Deklaraciji su jasno iznijeli svoje stavove i njihova namjera nije bila direktan napad na Srbe, nego borba za ravnopravnost, koja je bila propisana ustavom, a konstantno se kršila. Dalibor Brozović¹⁰ u nastavku navodi:

„S pokojnim kolegom Slavkom Pavešićem smatrao sam da je trebalo izričitije naglasiti kako Deklaracija nije bila uperena protiv Srba u Hrvatskoj i njihovih jezičnih prava. Za trajanje hajke mislio sam da bi takva korekcija ublažila samu hajku i smanjila njezinu osnovicu.“¹¹ (Brozović, 1991: 99)

Naravno, optužbe o napadu na Srbe upućivane su sa srpske strane, no hrvatski jezikoslovci nisu imali namjere za koje ih se optuživalo. Objavljivanje Deklaracije donijelo je mnoge posljedice, a jedna od njih je isključenje Dalibora Brozovića, Petra Šegedina, Jakše Ravlića, Slavka Mihalića, Duška Cara, Vojislava Kuzmanovića i Branka Hećimovića iz Saveza komunizma, a Miroslav Krleža¹² sam je podnio ostavku Centralnomu komitetu. Svi su javno osuđivani već 19. ožujka kada se s Deklaracijom objavio i Novosadski dogovor kojeg su svjesno potpisali i time se htjelo pokazati neodobravanje Deklaracije (Uredništvo, 1967: 1-2).

¹⁰ Dalibor Brozović (Sarajevo 1927. – Zagreb 2009.) hrvatski jezikoslovac, asistent za jezik na Akademiji za kazališnu umjetnost u Zagrebu, kasnije od 1953. – 1956. lektor i predavač na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, glavni ravnatelj Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža u Zagrebu (1991. – 2001.) i glavni urednik Hrvatske enciklopedije (1999. – 2001.); zadnji pristup 25.7.2018.

¹¹ Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika <http://www.matica.hr/vijenac/341/dokument-koji-je-usao-u-povijest-6266/>; zadnji pristup 26.7.2018.

¹² Miroslav Krleža (Zagreb 1893. – Zagreb 1981.), jedan od najvećih pisaca 20. stoljeća., autor najznačajnijih tekstova hrvatske književnosti, pokretač mnogih kulturnih inicijativa zasnovanih na kritičkom osvješćivanju hrvatskog društva. Sudjelovao u potpisivanju Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog jezika <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34113>; zadnji pristup 26.7.2018.

4. Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika

U prvom će se potpoglavlju navesti općeniti podatci; kada je i tko osnovao Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika, tko su bili članovi, koja je bila njegova svrha te kakvim su jezičnim problemima bavili, a u drugom će se govoriti o njegovu ukidanju te navesti neka od mišljenja jezikoslovaca.

4.1. Osnivanje, članovi i svrha

Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika osnovao je 14. travnja 2005. godine ministar Dragan Primorac¹³. To je bilo legitimirano stručno tijelo pri Vladi Republike Hrvatske, njezinu Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, a zadatak Vijeća bio je briga o hrvatskom standardnom jeziku. U nastavku su navedeni zadatci kojima se Vijeće bavi:

„Aktom o osnivanju Vijeću se izričito stavlja u zadatak:

- voditi sustavnu stručnu skrb o hrvatskome standardnom jeziku
- raspravljati o aktualnim nedoumicama i otvorenim pitanjima hrvatskoga standardnog jezika
- upozoravati na primjere nepoštivanja ustavne odredbe o hrvatskome kao službenome jeziku
- promicati kulturu hrvatskoga standardnog jezika u pisanoj i govornoj komunikaciji
- voditi skrb o mjestu i ulozi hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na proces integracije Republike Hrvatske u Europsku Uniju
- donijeti rješenja s daljnjim normiranjem hrvatskoga standardnog jezika
- pratiti jezičnu problematiku i utvrditi načela u pravopisnoj normi.“ (Katičić, 2013: 41-42).

Nadalje, Vijeće se na svojim sjednicama bavilo pitanjima javne upotrebe hrvatskoga jezika te je raspravljalo o novim projektima. Prema Mariju Grčeviću, Vijeću je bila „namijenjena osim rješavanja normativnih pitanja još jedna vrlo važna uloga: Vijeće je trebalo postati ključnim tijelom koje bi promišljalo, oblikovalo i dugoročno utjecalo na državnu strategiju prema hrvatskomu jeziku kao službenomu jeziku Republike Hrvatske“ (Grčević, 2012: 148). Članovi Vijeća bili su predstavnici svih ustanova koje su specijalizirane za rad s hrvatskim standardnim jezikom u Hrvatskoj. Oni su izabrani u svojim ustanovama i

¹³ Dragan Primorac (Banja Luka 1965.) hrvatski je liječnik i političar, ministar znanosti obrazovanja i sporta od 2003. do 2009., osnivač Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika

na temelju toga izbora ministar Primorac imenovao ih je članovima Vijeća. Jedino je predsjednikom imenovao akademika Radoslava Katičića, a zamjenikom akademika Mislava Ježića. Dakle, članovi Vijeća su, osim akademika Radoslava Katičića i Mislava Ježića (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti), prof. dr. sc. Ivo Pranjković (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), prof. dr. sc. Dunja Pavličević-Franić (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), dr. sc. Mirko Peti (Matica hrvatska), prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku), dr. sc. Dunja Brozović Rončević (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje), prof. dr. sc. Marija Turk (Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci), prof. dr. sc. Branka Tafra (Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu), prof. Tomislav Ladan (Leksikografski zavod Miroslav Krleža), no nakon njegove smrti 2008. godine u Zavodu na njegovo je mjesto izabran vanjski suradnik prof. dr. sc. Marko Samardžija. Zatim prof. dr. sc. Mile Mamić (Odjel za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru), prof. dr. sc. Ivan Zorčić (Filozofski fakultet Sveučilišta u Puli), prof. dr. sc. Joško Božanić (Odjel za humanističke znanosti Sveučilišta u Splitu) (Katičić, 2013: 41-42).

Što se tiče njihova rada, raspravljali su o mnogim pitanjima vezanima za hrvatski standardni jezik. Primjerice članovi institucije Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa obratili su se Vijeću prilikom nesuglasica vezanih za javnu raspravu o prijedlogu *Nacionalnog okvirnog kurikulum* za mišljenje o riječi *kurikulum*, spominjući i *kurikul* i *uputnik* koje se u javnosti također predlažu (Katičić, 2010: 54-55) Nakon što se razmotrilo pitanje, Vijeće je objasnilo da *curriculum* potječe od latinske riječi koja znači *trka, utrka, tijek, tečaj, trkalište*. Riječ *cursus*, etimološki joj je srodna, a kao internacionalizam je *kurs* koja je već postala domaća u hrvatskom jeziku. *Curriculum* je također usvojen kao internacionalizam, posebice dvočlani latinski izraz *curriculum vitae* što znači *tijek života*, a označava životopis. U engleskom je jeziku preuzeta riječ *curriculum* i ona označava *studijski plan i program*. Latinske riječi srednjega roda prilikom preuzimanja u engleski jezik zadržavaju nastavak *-um*, a u hrvatskom se on odbacuje stoga se kurikulum smatra *jeftinim anglizmom*. Katičić piše:

„Kurikulum je kao simpozijum, kriterijum i kako bi bilo metalum, a u hrvatskom imamo simpozij, kriterij, metal.“ (Katičić, 2010: 54).

Vijeće tako dolazi do zaključka da se riječju *kurikulum* nitko nije dovoljno bavio niti previše razmišljao o njoj, stoga u upotrebu dolazi pomodno te joj u javnoj i službenoj upotrebi ne bi trebalo biti mjesto. Spomenuvši primjere *kriterijum* i *simpozijum*, jedino logično rješenje za pravilno korištenje riječi *kurikulum* u hrvatskom jeziku bilo bi *kurikul*, no ona se još nije uobičajila. Predložena je hrvatska tvorenica *uputnik*, za koju govore da ima ispravnu tvorbu, a

jedino na što se može prigovoriti je to što ne upućuje direktno kao „skup uputa i za izvođenje nastave“ (Katičić, 2010: 54) nego se treba učiti kao nova riječ. Osim toga, postavlja se i pitanje zašto ne koristiti *plan i program*, no drugim se izrazom želi označiti nešto važnije i različito od uobičajenog plana i programa. Autori ističu da u jezičnoj baštini postoji riječ koja bi označavala taj pojam, a to je *naukovna osnova*, gdje *nauka* znači znanost. Također, Vijeće je u tijeku rasprave predložilo i riječi *učevna osnova*, *učevni nacrt*, *okvirnik*, no nisu se složili ni s jednim i prevadalo je mišljenje da bi trebali ostaviti *kurikul* ili (*nastavni*) *uputnik*, a Ivo Pranjković smatra da je samo *kurikul* prihvatljivo (Katičić, 2010: 55).

4.2. Ukidanje Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika

Ministar znanosti, obrazovanja i sporta Željko Jovanović,¹⁴ 8. svibnja 2012. donio je odluku o ukidanju Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika, a u službenom tekstu te odluke nije navedeno objašnjenje. Jezikoslovku Sandu Ham, profesoricu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku, odluka o ukidanju Vijeća nije iznenadila i smatra da je donesena odluka isključivo politička, što je i navedeno u članku Slobodne Dalmacije:

„Naravno da je odluka politička, samo politika može pismom ukidati demokratski izabrana tijela i smanjivati demokratski izabrane predstavnike mjerodavnih institucija iz cijele Hrvatske.“¹⁵

Ističe i činjenicu o ukidanju prvog Vijeća koje je osnovano 1998. i ukinuto tri godine kasnije, 2001. godine, o kojoj se u javnosti malo zna. Osim predsjednika Stjepana Babića, članovi su mu bili Dalibor Brozović, Sanda Ham, Miro Kačić, Radoslav Katičić, Tomislav Ladan, Mladen Machiedo, Mile Mamić, Milan Moguš, Marko Samardžija, Stjepko Težak i Stojan Vrljić. (Ham, 2011: 101). Ham iznosi da je ministrov savjetnik za pravopisna pitanja Slavko Goldstein, koji je 2001. godine, nakon ukidanja prvoga Vijeća, na tržište izbacio Anić-Silićev pravopis, koji je javnost navela kao „odvjetak novosadskoga pravopisa iz 1960.“¹⁶ Riječ je o dva dolaska Socijaldemokratske partije Hrvatske na vlast i dva ukidanja Vijeća za normu

¹⁴ Željko Jovanović (Rijeka 1965.) liječnik, političar i ministar znanosti, obrazovanja i sporta od 2011. do 2014. Ukinuo je Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika <https://www.biografija.com/zeljko-jovanovic/>; zadnji pristup 3.8.2018.

¹⁵ Ovaj podatak nalazi se na mrežnim stranicama Slobodne Dalmacije: Akademik Katičić: Ugasili su nas jer im smeta duh hrvatskog jezika (2012) <https://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/168499/akademik%E2%80%93katicic%E2%80%93uga-sili%E2%80%93su%E2%80%93nas%E2%80%93jer%E2%80%93im%E2%80%93smeta%E2%80%93duh%E2%80%93hrvatskog%E2%80%93jezika>;); zadnji pristup 1.8.2018.

¹⁶ Isto.

hrvatskoga standardnoga jezika, što smatra suludim jer jezikoslovci nisu u Vijeće ulazili prema „partijskoj knjižici i podobnosti“, nego je jedini kriterij bio znanstveni ugled, pa su tako u Vijeću bila zastupljena različita i suprotstavljena mišljenja o normiranju hrvatskoga standardnoga jezika. Nadalje, smatra da je ukidanjem nestalo jedino državno mjerodavno tijelo koje je imalo zadatak brinuti se i raspravljati o hrvatskom jeziku.¹⁷

5. Povijesni i politički kontekst nastanka pravopisa

U ovom će se poglavlju predstaviti pravopis u najosnovnijim crtama; kada je prvi put izdan, koliko ima izdanja, tko su mu autori i njihove biografije, smjestiti svaki od pravopisa u povijesni i politički kontekst. Što se tiče hrvatskoga pravopisanja, ono traje preko četiristo godina. Od pravopisa Rajmunda Džamanjića iz 1639. godine do 19. stoljeća objavljeno je sedam pravopisa od kojih je posljednji Josipa Partaša iz 1850. godine.¹⁸ Iako postoje i stariji pravopisi, u nastavku kronološki su navedeni pravopisi prema prvom izdanju *Hrvatskoga pravopisa* Ivana Broza iz 1892. godine, a razlog tomu je što se mnogi akademici slažu da s tim pravopisom započinje suvremeno pravopisno doba.

1892. *Hrvatski pravopis* Ivana Broza

1942. *Koriensko pisanje* Bratoljuba Klaića

1944. *Hrvatski pravopis* Franje Cipre i Bratoljuba Klaića

1960. *Pravopis hrvatskosrpskoga književnoga jezika* Ljudevita Jonkea, Mihaila Stevanovića i dr.

1971. *Hrvatski pravopis* Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša (otisnut za internu upotrebu)

1986. *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Vladimira Anića i Josipa Silića

1990. *Hrvatski pravopis* Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša (prvi put u službenoj upotrebi)

2001. *Pravopis hrvatskoga jezika* Vladimira Anića i Josipa Silića

¹⁷ Isto.

¹⁸ Tomislav Čadež: Počinjemo raditi novi pravopis (2012) <http://www.jutarnji.hr/institut-za-jezik-krece-u-rjesavanje-20-godisnjeg-kaosa--pocinjemo-raditi-novi-pravopis-/1037732/>; zadnji pristup 8.8.2018.

2005. *Hrvatski školski pravopis* Stjepana Babića, Sande Ham i Milana Moguša

2007. *Hrvatski pravopis* Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića

2011. *Hrvatski pravopis* Stjepana Babića i Milana Moguša

2013. *Hrvatski pravopis* Željka Jožića, Goranke Blagus Bartolec, Lane Hudeček, Kristiana Lewisa, Milice Mihaljević, Ermine Ramadanović, Mateje Birtić, Jurice Budje, Barbare Kovačević, Ivane Matas Ivanković, Irene Miloš, Tomislava Stojanova i Kristine Štrkalj Despot¹⁹

5.1. Hrvatski pravopis Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića

Lada Badurina, Ivan Marković i Krešimir Mićanović *Hrvatski su pravopis* u izdanju Matice hrvatske pripremali gotovo četiri godine. Lada Badurina, autorica *Hrvatskoga pravopisa* Matice hrvatske, rođena je 1962. godine u Rijeci gdje je na Filozofskom fakultetu završila studij hrvatskoga jezika i književnosti. Magistrirala je i doktorirala na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu s temama iz područja pravopisne problematike. Jezikoslovka je i sveučilišna profesorica koja se bavi problemima hrvatskoga standardnoga jezika uglavnom „pitanjem pravopisne norme, pitanjima diskursne stilistike, lingvistike teksta, pragmalingvističkim i diskursnim pristupima različitim jezičnim i komunikacijskim pojavnostima.“²⁰ Drugi je autor Ivan Marković, rođen 1974. godine u Zagrebu, gdje je kasnije i upisao kroatistiku, a potom diplomirao, magistrirao i doktorirao hrvatski jezik.²¹ Krešimir Mićanović, rođen 1968. godine u Brčkom. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završio je studij kroatistike i južnoslavenske filologije, gdje je kasnije magistrirao i doktorirao. Od 2009. do 2012. godine, kao voditelj Zagrebačke slavističke škole uredio je više zbornika i knjiga u njezinu izdanju.²² *Pravopis* na kojem su zajedno radili, dovršen je u proljeće 2007., a 15. lipnja predstavili su ga glavni tajnik Matice hrvatske Zorislav Lukić, pročelnik Matičina Odjela za jezikoslovlje Mirko Peti i predsjednik Matice hrvatske Igor Zidić. Prije samoga objavljivanja nazivan je *Pravopisom za vrijeme u kojem živimo*²³. Već na temelju letimična uvoda očito je da je „makrostruktura“ Matičina pravopisnog priručnika *prilično*

¹⁹ Hrvatski pravopis: Izvori; <http://pravopis.hr/izvori/>; zadnji pristup 1.8.2018.

²⁰ <http://www.matica.hr/knjige/autor/433/>; zadnji pristup 1.8.2018.

²¹ <http://kroat.ffzg.unizg.hr/index.php/standardni-jezik1/62-ivan-markovic>; zadnji pristup 1.8.2018.

²² <http://www.matica.hr/knjige/autor/434/>; zadnji pristup 2.8.2018.

²³ Matica hrvatska: *Pravopis za vrijeme u kojem živimo* (2007); <http://www.matica.hr/vijenac/347/pravopis-za-vrijeme-u-kojem-zivimo-5871/>; zadnji pristup 29.7.2018.

konvencionalna – od pisma do rječnika – i u tom se smislu može reći da slijedi hrvatsku pravopisnu tradiciju.²⁴

5.2. Hrvatski pravopis Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša

Stjepan Babić rođen je u Oriovcu 1925. godine, djetinjstvo je proveo u rodnom mjestu a gimnaziju je pohađao u Slavonskom Brodu, Osijeku i Zagrebu. Godine 1949. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu upisao je Narodni jezik i književnost, Ruski jezik i književnost i Njemački jezik. U međuvremenu, zbog odsluženja vojnog roka, morao je prekinuti studij, no odmah nakon vratio se i diplomirao te postao asistent profesoru Ljudevitu Jonkeu²⁵ na katedri za hrvatski jezik. Cijeli je život proveo na Filozofskom fakultetu, napredujući u zvanjima. Godine 1962. doktorirao je s temom iz tvorbe riječi Sufiksalna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom književnom jeziku²⁶ koja se smatra jednom od prvih monografija kod nas i svakako prvom iz tvorbe riječi, 1963. postaje docent, 1970. izvanredni profesor, a 1975. redoviti profesor, a redoviti član HAZU postaje 1991. Bio je član Glavnog odbora Matice hrvatske, a od 1989. do 1992. godine i potpredsjednik. Nadalje, Babić je osnivač i predsjednik prvoga Vijeća za normu hrvatskoga jezika.²⁷ Suradivao je na mnogim znanstvenim projektima, a jednim od važnijih smatra se projekt hrvatskoga rječnika. Najdugovječniji je predsjednik časopisa *Jezik* te je napisao više od tisuću znanstvenih i stručnih radova, osamdesetak manjih osvrti i članaka, osamnaest jezikoslovnih knjiga, dao više od milijun primjera (Ham, 2011: 97-100). Većinu svoje književne djelatnosti posvetio je jezikoslovlju, no prvi mu radovi nisu bili jezikoslovni, nego dvije pjesmice i jedan vic objavljeni 1940. u novinama *Hrvatska straža*.²⁸ Kasnije ih je skupljao i smišljao desetljećima, no objavio ih je tek 1995. u knjizi *Hrvatski politički vicevi* u Nakladi Pavičić²⁹ jer su svi bili

²⁴ Isto.

²⁵ Ljudevit Jonke (Karlovac 1907.-Zagreb 1979.) hrvatski jezikoslovac i prevoditelj. Voditelj novoosnovane katedre za suvremeni hrvatski književni jezik do 1973., radoviti član JAZU. Trajan prinos kroatistici dao je raspravama o pojedinim jezikoslovcima (A. Veber-Tkalčević, B. Šulek) i o glavnim pitanjima standardizacije hrvatskoga jezika u 19. stoljeću. Koautor pravopisa hrvatskosrpskoga književnog jezika (1960.) i urednik posljednjeg sveska Akademijinog Rječnika. Urednik časopisa *Jezik* (1952.-1970.) <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29308>; zadnji pristup 26.7.2018.

²⁶ Doktorat je objavljen 1966. u Radu JAZU, knjiga 344.

²⁷ Odnosi se na Vijeće za normu hrvatskoga jezika koje je Vijeće za jezikoslovljeu Ministarstvu znanosti i tehnologije osnovalo 16. ožujka 1998. Vijeće je djelovalo do 2000. Osim Stjepana Babića, članovi su bili: D. Brozović, S. Ham, M. Kačić, R. Katičić, T. Ladan, M. Machiedo, M. Mamić, M. Moguš, M. Samardžija, S. Težak, S. Vrljić.

²⁸ *Hrvatska straža* (1929. – 1941.) katoličke dnevne novine.

²⁹ Naklada Pavičić (1993.) poduzeće za izdavanje knjiga. Osnovao je Josip Pavičić.

političke prirode, a u vrijeme Jugoslavije nisu se smjeli javno iznositi, posebice ne objavljivati (Ham, 2011: 103). U svojem je romanu *Crvena magla* izrazio netrpeljivost prema komunizmu i njegovim nevrijednostima. U njemu je riječ o autobiografsko-satiričnom djelu koje je pisano „s izrazito političkih i psiholoških pobuda, tj. autor nije mogao podnositi komunistički duhovni teror pa je nastojao naći oduška da bi mogao živjeti i preživjeti“ (Ham, 2011: 105). Osim toga, Babićev školski leksikom *Jezik* prvi je jezični priručnik kod nas koji definira fonem.³⁰ Zatim, iako se taj rad bazira na pravopisima, ipak je važno spomenuti Babićevu *Tvorbu riječi u hrvatskom književnom jeziku* koju je radio na četrsto tisuća primjera, odnosno oko sto tisuća riječi, što je iscrpan posao jer u to doba nisu postojala računala kao danas kad se sve radi brzo. Za pridjeve mu je trebalo sedam mjeseci po četiri sata dnevno (Ham, 2011: 108). Potom, kad je riječ o časopisu *Jezik*, Stjepan je Babić jezikoslovac koji je najviše doprinio njegovu razvitku i pod njegovim je uredništvom postao najugledniji i najčitaniji jezikoslovni časopis. Bio je urednik od 1970. do 2005. godine i smatra se jednim od najdugovječnijih časopisnih urednika kod nas. Prvi puta je pisao u *Jeziku* 1954., a članak je *Deklinacija slavenskih imena s nepostojanim e*. Do danas je napisao preko četrsto članaka, osvrti ili radova. Od 1972. do 1975. bio je takozvani ilegalni glavni urednik zato što je partijska organizacija Filozofskoga fakulteta smatrala da je Babić hrvatski nacionalist i nije pripadao Partiji stoga ne može biti urednik časopisa. Zbog toga je Božidar Finka naveden kao glavni, odgovorni urednik no sadržajno se ništa nije promijenilo i *Jezik* je nastavio istim smjerom i redovito. Nije izlazio jedino 1960./1961, a objašnjenje je bilo da su autori zauzeti radom na *Pravopisu*, točnije *Novosadskom pravopisu* što se smatra besmislenim. Naime, nije bila riječ o izradi pravopisa, zato što je u to vrijeme već bio završen, nego urednici časopisa nisu mogli prihvatiti nametnutu promjenu u nazivu jezika (Ham, 2011: 114-118). Osim toga, tijekom života dobio je brojna priznanja i nagrade: Jubilarne plakete Školske knjige 1970. povodom dvadesete obljetnice poduzeća, Nagrade Bartola Kašića 1990. za značajnu znanstvenu djelatnost u području proučavanja hrvatskog književnog jezika, Red Danice Hrvatske s likom Ruđera Boškovića 1995. za osobite zasluge u znanosti, Spomenice domovinske zahvalnosti za časnu i uzornu službu za razdoblje od pet godina (1995.), Red Ante Starčevića (1996.), Povelje počasnoga građanina Slavonskoga Broda (2005.), Povelje počasnoga građanina Općine Oriovac (2006.), nagrade za životno djelo Josipa i Ivana Kozarca (2010.) (Ham, 2011: 101).

³⁰ Od grč. phone – glas funkcionalno najmanja razlikovna jezična jedinica. Služi za razlikovanje značenja

Iako nije autor ovoga izdanja pravopisa, Božidara Finku treba spomenuti zbog velikog doprinosa prijašnjim izdanjima. Rođen je u Salima 1925., a diplomirao slavistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1960. godine. U Akademijinu institutu za jezik opredijelio se za dijalektologiju i tamo je napredovao od asistenta, znanstvenog savjetnika pa sve do ravnatelja (Šimunović, 2013: 13). Uglavnom je bio terenski istraživač, a najbliže mu je bilo čakavsko narječje, no uspješno je istraživao i kajkavsko i štokavsko. Sedamdesetih se godina izrazito borio za samobitnost hrvatskoga jezika. Pisao je stručne i razborite članke o problematici hrvatskoga književnoga jezika i normi i normiranju. Pisao je za Vjesnikovu rubriku Jezične dileme, ali zbog prohrvatskih stavova o hrvatskom jeziku, rubrika je ukinuta. Radove pravopisne problematike uglavnom je objavljivao u časopisu *Jezik*. Najviše se bavio onim područjima pravopisa koje su mu kao onomastičaru i dijalektologu bile bliske, a to su „zemljopisna imena, imena trgova i ulica, nazivlje ribarskih brodova i mreža“ (Mihaljević i Ramadanović, 2013: 77). Godine 1977. dodijeljena mu je nagrada Božidar Adžija za istaknutu znanstvenu djelatnost, a povodom 70. godišnjice života Državna nagrada za životno djelo (Šimunović, 2013: 16).

Sljedeći je autor Milan Moguš, rođen 1927. u Senju te je nakon završene osnovne i srednje škole na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao. Poučavali su ga tadašnji najveći hrvatski jezikoslovci, primjerice Ljudevit Jonke, Mate Hraste, Petar Skok, Josip Hamm. Cijeli je život radio na Filozofskom fakultetu, počevši od mjesta asistenta pa do redovitog sveučilišnog profesora, a predavao je i na mnogim europskim sveučilištima. Osim što je bio dugogodišnji član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, točnije od 1977., a od 2004. do 2010. bio je i njezin predsjednik. Svoj je znanstveni rad, kao i Božidar Finka, započeo dijalektološkom tematikom posvetivši se većinom čakavskom narječju. Osim proučavanja dijalektologije i njezine povijesti, bavio se leksikografijom, gramatikom, povijesti hrvatskoga jezika i onomastikom te je radio na izradi *Hrvatskoga pravopisa*. Za svoj je znanstveni doprinos u jezikoslovlju dobio mnoga priznanja u Hrvatskoj i Europi (Maresić, 2017: 168). Godine 1998. dobio je Hrvatsku državnu nagradu za životno djelo, 1998. odlikovala ga je Republika Poljska Časničkim križem za zasluge, a Slovačka akademija znanosti i umjetnosti Zlatnom medaljom Ljudovita Štura, 1995. mu je dodijeljen doktorat Sveučilišta u Rijeci, a 1997. počasni doktorat Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 1990. dobio je nagradu Božidar Adžija za značajnu znanstvenu djelatnost, 1994. nagrađen je Nagradom grada Senja, 1996. je odlikovan za znanstveni rad Ordenom Danice hrvatske s likom Ruđer Boškovića, 2001. Zlatni grb grada Splita, 2004. proglašen je počasnim

građaninom grada Senja, 2005. dobio Zlatni dukat Vukovarsko-srijemske županije i iste je godine dobio nagradu za životno djelo Čakavskoga sabora u Puli, 2007. odlikovan je Redom kneza Branimira s ogrlicom, 2009. Redom Ante Starčevića za doprinos razvitku hrvatske državotvorne ideje te izgradnjom suverene hrvatske države, 2010. imenovan je počasnim članom Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu, a 2017. povodom devedesete godišnjice života odlikovan je Veleredom kralja Dmitra Zvonimira s lentom i Danicom (Maresić, 2017: 169). Umro je 2017. godine i ostavio velik trag u području hrvatskoga jezikoslovlja.

Hrvatski pravopis Stjepana Babića i Milana Moguša (2011) uzevši u obzir povijest najstariji je od triju uspoređivanih u ovom radu. Za analize koje će se spominjati kasnije, korišteno je najnovije izdanje iz 2011. godine. Do sedmog izdanja iz 2004. godine kao autor je naveden i Božidar Finka. Prvo je izdanje iz 1971. no ono se pripisuje 1990. jer se ništa nije promijenilo. Pod autorstvom sve trojice autora objavljeno je sedam izdanja i ona su navedena u nastavku;

1. izdanje – 1990. godine

2. izdanje – 1994. godine

3. izdanje – 1995. godine

4. izdanje – 1996. godine

5. izdanje – 2000. godine

6. izdanje – 2002. godine

7. izdanje – 2003. godine

a pod autorstvom Stjepana Babića i Milana Moguša dva:

1. izdanje – 2010. godine

2. izdanje – 2011. godine

Već je spomenuto u poglavlju Novosadski dogovor da je *Hrvatski pravopis* iz 1971., popularno nazvan *Londonac*, zbog političkog konteksta bio zabranjen. Nastao je kao reakcija na novosadski *Pravopis hrvatskosrpskoga književnoga jezika* iz 1960. i to nakon Deklaracije o nazivu i položaju, gdje je Matica hrvatska sastavila dopis koji je poslala ostalim institucijama da njezini članovi potpišu. Autori u *Predgovoru* ističu kako dotadašnji pravopis „nije mogao

zadovoljiti ni svojim pravopisnim odredbama ni rječnikom“. Matica hrvatska među članovima svoje Jezične komisije izabrala je Pravopisnu komisiju. U njoj su bili Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Željko Bujas, Božidar Finka, Ivo Frangeš, Ljudevit Jonke, Radoslav Katičić, Tomislav Ladan, Milan Moguš, Slavko Pavešić i Josip Silić. Troje već spomenutih izabrani su za autore novoga pravopisa i krenuli su izradu njegovih načela. Nakon toga, ta su načela poslana Društvu književnika Hrvatske, Institutu za jezik JAZU, Katedri za suvremeni hrvatski književni jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Komisiji za udžbenike Zavoda za osnovno obrazovanje SRH i Komisiji za udžbenike Zavoda za stručno obrazovanje SRH, koje su ih prihvatile. Osnova za izradu rukopisa bio je pravopis iz 1947. Dragutina Boranića, *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*.³¹ Autori su u početku istaknuli kako se nisu imali namjeru puno odvajati od hrvatske pravopisne jezične tradicije i nisu ju htjeli previše mijenjati kako korisnici ne bi imali poteškoća u svladavanju promjena. Složili su se da treba mijenjati samo ono za što postoje razlozi. Ljudevit Jonke i Radoslav Katičić u časopisu *Jezik* objavili su koje se pogreške moraju ispraviti, a budući da pravopis iz 1971. nije onaj koji će se uspoređivati u ovome radu navest će se jedan od primjera koje su Babić, Finka i Moguš u svojoj izjavi kasnije obrazložili. „Na str. 225 treba izjednačiti nijesam i nisam“ (Jonke, 1971: 35). Babić, Finka i Moguš ocjene ocjenjivača smatrali su objektivnima i prihvatili su napomene o nedostacima koje treba ispraviti jer one nisu vezane za „osnovnu koncepciju pravopisnih pravila i rječnika nego su većinom tehničke prirode koje će ispraviti.“ Napominju da se po njihovu mišljenju *nisam* i *nijesam* ne može izjednačiti jer je „*nijesam* blag arhaizam“ (Babić i dr., 1971: 52). Tiskan je u rujnu 1971., ali zbog političkih razloga naklada nije objavljena. Četrdeset tisuća primjeraka je uništeno, tj. završilo u tvornici papira, osim šesto primjeraka u kojima nije bilo Predgovora, Uvoda, Kratica i Kazala te je označeno „samo za internu upotrebu“. Pravopis je u cijelosti tiskan tek 1990. iako je u Londonu 1972. i 1984. *Nova Hrvatska* tiskala pravopis, no sa svojom uvodnom riječi. U časopisu *Jezik* u ožujku 1971. objavljen je članak pod nazivom *Izjava autora Hrvatskog pravopisa*. Ocjenjivači pravopisa Ljudevit Jonke i Radoslav Katičić tom izjavom odobravaju pravopis:

„Pročitao sam uvod i izjavu o našim ocjenama, pregledao kratice, ispravke i izmjene pa smatram da su autori udovoljili našim zahtjevima i da prema tome više nema nikakve zapreke da se ovako popravljen pravopis objavi.

Zagreb, 15. studenoga 1971.

Dr. Radoslav Katičić

³¹ Babić-Finka-Moguš: Hrvatski pravopis, 1971. (londonac); <http://ihjj.hr/iz-povijesti/babic-ndash-finka-ndash-mogus-hrvatski-pravopis-1971-londonac/57/>; zadni pristup 28.7.2018.

Slažem se s izjavom prof. dr. Radoslava Katičića.

U Zagrebu, 15. studenoga 1971.

Dr. Ljudevit Jonke“

(Babić i dr., 1971: 52)

Laicima i ponekim stručnjacima i danas često smetaju dvostruka rješenja koja su često predmet prigovaranja. Upravo dopuštanje dvostrukosti uzrokuje nastanak više različitih struja odnosno mišljenja Stjepan Babić ističe:

„Kad je stvorena hrvatska država, pritisak da se izda Hrvatski pravopis bio je tako snažan da nam nisu dali da ga usavršimo i zato smo pristali na pretisak, dakle bez ikakvih promjena i tek sm odruogo izdanje postavili na temelje na kojima treba počivati hrvatski pravopis. Budući da u pravopis nipošto nismo htjeli promjene unostiti na svoju ruku, a društvene sloge nije bilo, unijeli smo dvostrukosti. Prvo jer su dvostrukosti najbolje rješenje u prijelaznim razdobljima, a drugo da spriječimo mijenjanje opravdanih hrvatskih likova živim i mrtvim piscima samo zato što novosadskim, Boranićevim i Anić-Silićevim pravopisom nisu bile dopuštene“ (Babić, 2005: 81)

Kada se spomenu rasprave i mediji, može se zaključiti da je *Pravopis* u Hrvatskoj veoma popularan. Nakon šestog izdanja Finka nije sudjelovao u izradi, ali je njegovo ime zapisivano do osmog izdanja jer se ništa bitno nije promijenilo. Izdanje iz 1994. Ministarstvo, točnije tadašnja ministrica kulture i prosvjete Vesna Girardi-Jurkić,³² odobrila je za upotrebu u osnovnim i srednjim školama. U njemu se posebno ističu dvostrukosti kojih u ranijem izdanju pravopisa nije bilo. Stjepan Babić to komentira u *Temeljima Hrvatskomu pravopisu*:

„Mislim da je naš pravopis dobar i za škole. Kad smo ga pisali mislili smo i na pedagošku stranu, čak da ni opsegom ne premaši školski priručnik. Prvo, već samim nazivljem jer upotrebljavamo uobičajene nazive kao glas i slovo, a ne uskostručne kao fonem, grafem, nemamo nabranjanja svih veznika, kad se veznici mogu svesti u zajednička pravila, nemamo silnih tabela kojima se teško služiti. U predgovoru pravopisnom rječniku dali smo pravila koja omogućuju da rječnik bude što manji, a ne što veći i da upotrebljivost ostane ista. Odlike našega pravopisa kritika nije zapazila, nego se usredotočila samo na tri pitanja koja izazivaju zbrku, na rastavljeno pisanje *ne*

³² Vesna Girardi-Jurkić (Zagreb 1944.-Pula 2012.) hrvatska arheologinja, dugogodišnja ravnateljica Arheološkog muzeja Istre, ministrica prosvjete kulture i športa od 1992.-1994. <http://istrapedia.hr/hrv/1730/girardi-jurkic-vesna/istra-a-z/>; zadnji pristup 29.7.2018.

ću, na pisanje d, t ispred c i na pisanje je ili e iza pokrivenoga r. U silnoj buci javnih glasila, Ministarstvo prosvjete i športa dobro se snašlo...“ (Babić, 2005: 82)

Treće izdanje iz 1995. i četvrto iz 1996. bila su bez promjena, a peto izdanje iz 2000. donijelo je zaokret jer više nisu bile navedene dvostrukosti nego jedno rješenje *ne ću, pogriješka i zadatci*. *Pravopis* iz 2010. dvoautorsko je djelo i smatra se najpotpunijim, a na predstavljanju u svibnju nazvali su ga „zlatnom knjigom“, ne samo zbog zlatne boje korica, nego zbog bogatog značaja za pravopisnu normu. To je izdanje u potpunosti usklađeno s odlukama Vijeća za normu (Cvetko, 2011: 251-252).

5.3. Hrvatski pravopis Željka Jožića, Goranke Blagus Bartolec, Lane Hudeček, Kristiana Lewisa, Milice Mihaljević, Ermine Ramadanović, Mateje Birtić, Jurice Budje, Barbare Kovačević, Ivane Matas Ivanković, Alena Milkovića, Irene Miloš, Tomislava Stojanova i Kristine Štrkalj Despot

U prosincu 2011. godine na izborima na kojima je pobijedila Socijaldemokratska partija Hrvatske, ministar Željko Jovanović izjavio je da će biti ministar obrazovanja, znanosti i posebno naglasio sporta umjesto športa kao što je bilo do tada te je time najavio velike promjene u ministarstvu i u cijeloj Vladi.³³ Time ministar nije imao u vidu da inačica *šport* potječe iz njemačkoga, a *sport* iz engleskoga, nego mu je cilj bio povući „distinkciju prema njegovu ministarstvu“ dok je njime upravljala Vlada pod vodstvom Hrvatske demokratske zajednice. Promjena riječi *šport* u *sport* u nazivu Ministarstva znanosti slikovito je označila začetak nove obrazovne i jezične politike. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje s ravnateljicom Dunjom Brozović-Rončević³⁴ uputio je 3. siječnja 2012. premijeru Vlade Republike Hrvatske Zoranu Milanoviću prosvjedno otvoreno pismo u vezi s promjenom imena ministarstva, no ni Institut ni javnost nisu dobili odgovor (Bagdasarov, 2016: 148). Osim toga, nisu odgovorili ni na preimenovanje Ministarstva zdravstva u Ministarstvo zdravlja. Vlada na čelu koje je bio ministar Željko Jovanović i na drugim je područjima poduzimala iste nelogične mjere. Do njegova mandata Vijeće za normu hrvatskoga

³³ Jutarnji list: Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kao objekt jezične politike (2012); <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/23397-a-bagdasarov-hrvatski-pravopis-instituta-za-hrvatski-jezik-i-jezikoslovlje-kao-objekt-jezicne-politike.html>; zadnji pristup 4.8.2018.

³⁴ Dunja Brozović-Rončević (Zadar 1960.) od 2003. do 2011. ravnateljica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2004. izabrana za člana suradnika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Razredu za filološke znanosti; http://info.hazu.hr/hr/clanovi_akademije/osobne_stranice/dunja_brozovic_roncevic/dunja_brozovic_roncevic_biografija/; zadnji pristup 4.8.2018.

standardnoga jezika, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, tj. Razred za filološke znanosti i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje imali su zajedničko stajalište prema jezičnom planiranju i jezičnoj politici sve dok „na političku scenu nije došao novi subjekt jezične politike“ koji je odlučan u provođenju jezične politike, u ovom slučaju na promjenu pravopisa. Bagdasarov navodi da je u *Jutarnjem listu* 17. veljače 2012. novinarka Ivana Kalogjera-Brkić, koja je postala savjetnicom ministra Jovanovića, objavila članak pod naslovom da Goldstein nudi rješenje Jovanoviću. Međutim, valja istaknuti i da je početkom 2007. ista novinarka objavila članak pod naslovom *Od odlaska u EU pisat ćemo ne ću, grješka i zadatci* u kojem kaže:

„Na prijedlog Vijeća za normu hrvatskog standardnog jezika, Ministarstvo znanosti i obrazovanja raspisat će se krajem veljače javni natječaj za izradu novoga pravopisa hrvatskog jezika! Novi bi pravopis trebao biti potpuno usklađen s jezičnim rješenjima koja je u protekle dvije godine izglasalo Vijeće kojem predsjedava akademik Radoslav Katičić. Točnije, očekuje se da će donošenjem novog pravopisa s rješenjima *ne ću, grješka, zadatci* iz hrvatskog jezika biti istisnuti *neću, greška i zadaci*.“ (Kalogjera-Brkić, 2007).

Upravno vijeće Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje na sjednici održanoj 15. svibnja 2012. imenovalo je Željka Jozića na položaj ravnatelja Instituta. Inače, Željko Jozić rođen je 1970. u Vinkovcima, a 2005. doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1997. zaposlen je u Institutu te je radio na nekoliko projekata. Godine 2009. postaje voditelj Odjela za dijalektologiju, a tri godine kasnije i ravnatelj Instituta.³⁵ U vrijeme imenovanja, članovi Upravnoga vijeća Instituta bili su Ivo Pranjković, Josip Silić, Alemko Gluhak, Lana Hudeček i Ivana Kurtović-Budja. U lipnju 2012. u Odjelu za hrvatski standardni jezik Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje pokrenut je projekt izrade *Hrvatskoga pravopisa* kojem je bio cilj riješiti temeljne pravopisne prijepore u hrvatskome jeziku, što Jozić ističe u nastavku:

„Podržavamo svaku inicijativu koja vodi k rješavanju pravopisnog pitanja, pa tako i inicijativu novog ravnatelja Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Mišljenja smo da je upravo ta institucija jedna od najpozvanijih kada je riječ o rješavanju nesredene pravopisne prakse u Hrvatskoj.“

Nadalje, Željko Jovanović izjavio je da se pitanjem jezika ne smije baviti politika, nego struka te je tako razgovarao s Jozićem i dao podršku za izradu novoga, jedinstvenoga pravopisa koji

³⁵ Željko Jozić <http://ihjj.hr/istrazivac/zeljko-jozic/27/>: zadnji pristup 1.8.2018.

će biti utemeljen na znanstvenim načelima (Bagdasarov, 2015: 152). Nekoliko dana kasnije, u *Jutarnjem listu* 28. lipnja 2012. novinar Tomislav Čadež priopćuje javnosti ideju o pisanju novoga pravopisa i Jozićevu ideju da će se od četiri stara napraviti novi jedinstveni pravopis koji će biti na Internetu i besplatan te na njemu nitko neće zaraditi. Tako je najavljen najnoviji pravopis.

„Dovršen ćemo pravopis postaviti na internetske stranice Instituta uz poziv svim govornicima hrvatskoga jezika na javnu raspravu i komentiranje naših pravopisnih rješenja. Nakon javne rasprave i studioznoga pristupa svim sugestijama pravopis ćemo dati stručnim recenzentima, nakon čijih će primjedaba i ocjena pravopis biti gotov. Siguran sam da ćemo na kraju procesa imati pravopis kojim će govornici hrvatskoga jezika biti zadovoljni, što je najvažniji cilj.“ (Čadež, 2012).

Dana 14. travnja 2013., u Hrvatskom državnom arhivu predstavljena je inačica teksta *Hrvatskoga pravopisa*. Uz ostale, prisustvovali su i ministar znanosti Željko Jovanović i ministrica kulture Andreja Zlatar Violić. Jednomjesečna javna rasprava na koju su bili pozvani svi govornici hrvatskoga jezika te jezikoslovci započela je 15. travnja 2013. Također, radna inačica je poslana na više od dvjesto adresa „jezikoslovaca, profesora hrvatskoga jezika i drugih filoloških skupina, znanstvenih, istraživačkih i strukovnih ustanova i udruga te kulturnih institucija“ (Bagdasarov, 2015: 152-153). Stručnjaci iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje očekivali su da će se u raspravu uključiti sve znanstvene, obrazovne, kulturne, medijske ustanove, kao i javnost koja će pokazati interes za pravopis, no nije došlo do odaziva, najprije od ustanova koje su bitne za područje hrvatskoga jezika, a potom i drugih. U javnoj raspravi nisu sudjelovali kroatistički odjeli i kulturne institucije poput Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Odsjeka za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zadru, Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Odsjeka za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Juraj Dobrila u Puli, Odjela za kroatologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatskog filološkog društva, Društva hrvatskih književnika, Hrvatskog društva pisaca, Hrvatskog novinarskog društva, Društva hrvatskih književnih prevodilaca, Hrvatskog društva znanstvenih i tehničkih prevoditelja, Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža i ostalih. Stoga *Pravopis* Instituta nije ocijenila većina znanstvenih ustanova. Većina ih nije htjela raspravljati, a one koje su se odazvale poput Razreda za filološke znanosti HAZU, Predsjedništva Matice hrvatske, Društva profesora hrvatskoga jezika, Hrvatskoga kulturnoga društva inačicu su ocijenile negativnom

ocjenom uz puno prigovora. Primjerice Predsjedništvo Matice hrvatske izjavilo je da je Institutov *Hrvatski pravopis* po svojem opsegu, objašnjenima pravopisnih pravila i pojmova i primjerima koje sadrži znatno ispod prosjeka bilo kojeg postojećeg pravopisnog priručnika (Bagdasarov, 2015: 153-154). Također, Nataša Bašić u članku *U povodu objave Hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* piše da je Predsjedništvo Matice hrvatske komentiralo kako Institut sve do 2012. godine, odnosno ukidanja Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika podupire odluke Vijeća i provodi se pravopisna politika tako da se jasno odlučuje za jedan pravopis. Međutim nakon ukidanja Vijeća i izbora novoga ravnatelja Instituta odlučilo se napraviti novi pravopis i tako je ravnatelj Jozić najavio da će taj pravopis biti konačan. Prema Matici hrvatskoj u tome se može prepoznati „taktiziranje znanstvenika“ koji svoje znanstvene stavove grade u skladu s voljom trenutačne vlasti u državi te isto tako ističu da nijednoj osobi, koja je pravi filolog, neće pasti na pamet tvrditi da njegovo djelo mora biti konačno (Bašić, 2013: 147). Autori *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje reagirali su na negativne izjave već spomenutih institucija, no to nije ništa promijenilo (Bašić, 2013: 148). Znanstveno vijeće Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje prihvatilo je konačnu inačicu pravopisa i on je 27. lipnja iste godine postavljen na mrežnoj adresi *pravopis.hr*.³⁶ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 31. srpnja, preporučilo je pravopis za uporabu u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske uz dopis ministra Jovanovića u kojem kaže da time prestaje djelovati odluka Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za uporabu *Hrvatskog školskog pravopisa* u osnovnim i srednjim školama. Tiskana inačica predstavljena je u Muzeju Mimara 16. prosinca i ministar Jovanović izjavio je da je riječ o „remek-djelu“ te se pohvalio da je pravopis bio najprodavanija knjiga na Interliberu i na pulskom sajmu knjiga što ne ide u prilog onome kada je izjavio da će *Pravopisni priručnik* biti besplatan (Bašić, 2015: 149). Kao što je uobičajeno i taj je pravopis izazvao nezadovoljstvo i negodovanja te je dobio niz kritika. Najveći je problem što ni on nije riješio dvostrukosti oko primjera zbog kojih je godinama trajalo neslaganje. Glavni je urednik *Hrvatskoga pravopisa* teško prihvaćao kritike te je komentirao znanstveni rad i privatni život kritičara, na što su polemičari reagirali. Svoje je komentare prenio u časopis Matice hrvatske *Kolo* vrijeđajući kolegu Artura Bagdasarova, na što je reagiralo i Uredništvo (Bašić, 2015: 152-153). Nadalje, Jozić je Natašu Bašić tužio zbog recenzije Institutova *Hrvatskoga pravopisa*. Njezin već spomenuti članak, *U povodu objave Hrvatskoga pravopisa Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Politika ili struka* objavljen je u časopisu

³⁶ Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje; pravopis.hr; zadnji pristup 4.8.2018.

Jezik i tada je Jozić od Predsjedništva Hrvatskoga filološkoga društva zatražio smjenjivanje glavne urednice časopisa *Jezik* prof. dr. Sande Ham. Naposljetku, presudom Županijskog suda u Zagrebu 31. ožujka 2015. jezikoslovka Nataša Bašić pravomoćno je oslobođena optužbe za kazneno djelo. Presuda koja je donesena u tom slučaju potvrđuje „autoričinu znanstvenu vjerodostojnost, a Institutu pruža mogućnost da propita svoj rad proteklih godina.“³⁷

6. Struktura i sadržaj pravopisa

U ovom će se poglavlju opisati struktura i metodologija svakog od triju pravopisa te kako su tehnički i sadržajno koncipirani. Navest će se redosljed poglavlja i usporediti temeljne razlike u izgledu, način kojim su numerirane stranice i odvojeni potpoglavlja i paragrafi. U tablicama će biti prikazana glavna poglavlja tako da se iz njih vide razlike.

6.1. Struktura i sadržaj Hrvatskog pravopisa Badurine i dr. (2008.)

U ovom je radu korišteno drugo izdanje iz 2008. godine. Nakon naslovne stranice gdje je naveden naziv, autori, godina izdanja, te stranice na kojoj su navedeni suradnici Matice hrvatske i *Kazala* slijedi *Predgovor* i *Predgovor drugom izdanju*, a potom i pravopisno poglavlje *Pismo*. Rimskim brojevima, na kraju stranice u sredini označene su prve stranice s *Predgovorom* i *Kazalom*, a prva cjelina *Pismo* nije paginirana, kao ni svaka sljedeća gdje se nalazi naslov cjeline. Sve ostale stranice paginirane se i to arapskim brojevima u sredini. Najveća razlika vidi se u poglavljima koje S. Babić i M. Moguš (2011.) i Ž. Jožići dr. (2013) ne sadrže, a to su *Transliteracija i transkripcija stranih imena*, *Prenošenje dijela riječi u sljedeći redak*, *Dodaci*. Što se tiče *Kazala*, glavna pravopisana poglavlja napisana su velikim tiskanim slovima i podebljano, a potpoglavlja napisana su samo velikim tiskanim slovima. Neke od jedinica su države svijeta i njihovi glavni gradovi, mjerne jedinice, angloameričke mjerne jedinice, binarne jedinice, arapske i rimske brojke, kemijski elementi, kao i primjeri uzorka pismenog obraćanja, primjerice poslovno pismo, molba, žalba, prijava na natječaj, životopis. Na kraju *Dodataka* navedeni su korekturni znakovi. Također, u skladu s općim

³⁷ Nataša Bašić: Nužno je donijeti zakon o hrvatskom jeziku (2015); <https://www.hkv.hr/kultura/jezik/20818-jezikoslovka-dr-natasa-basic-presuda-je-jezikoslovnoj-struci-vratila-dostojanstvo.html>; zadnji pristup 8.8.2018.

načelima donosi i popis transkripcijskih i transliteracijskih pravila pojedinih stranih jezika u čemu sudjeluju dvadeset i četiri savjetnika, a opisano je četrdeset i devet jezika.

Redoslijed poglavlja prikazan je u tablici.

	PREDGOVOR
1.	PISMO
2.	FONEMI Č, Ć, DŽ, Đ
3.	SMJENJIVANJE IJE/JE/JE/E/I/NIŠTA NAĆI ZNAK
4.	KONTAKTI FONEMA
5.	INTERPUNKCIJSKI ZNAKOVI
6.	PRAVOPIISNI ZNAKOVI
7.	VELIKO I MALO POČETNO SLOVO
8.	SASTAVLJENO I NESASTAVLJENO PISANJE
9.	KRATICE
10.	PISANJE RIJEČI IZ STRANIH JEZIKA
11.	TRANSLITERACIJA I TRANSKRIPCIJA STRANIH IMENA
12.	PRENOŠENJE DIJELA RIJEČI U SLJEDEĆI REDAK
13.	PISANJE BIBLIOGRAFSKIH JEDINICA, UPUTNICA I BILJEŽAKA
14.	PRAVOPIISNI RJEČNIK
15.	DODACI

Svojim opsegom i sadržajem je najveći pravopis te su njime jednoznačno riješene pravopisne rasprave u vezi primjera *ne ću* gdje autori prihvaćaju samo *neću*. Iako u prvom izdanju autori jednoznačno navode *pogreška*, *vrednota* i *strelica*, u drugom izdanju Badurine i dr. (2008.) unutar poglavlja *Kraćenje dugoga sloga ije – je/e* u 26. paragrafu navedeno je objašnjenje:

„U dijelu hrvatske pravopisne tradicije bilježi se rje i u slučajevima kad skupina suglasnik + r + je pripada istomu morfemu: grjehota, grješnik, pogriješka, vrjednota, strjelica i sl. Pisanje rje u takvim riječima podrazumijeva da se skupina rje i izgovara kao rie.“ (Badurina i dr., 2008: 18).

Na temelju toga objašnjenja nije u potpunosti jasno dopuštaju li autori to rješenje ili daju prednost navedenom pravilu. Isto tako, iz *Predgovora*, gdje su autori spomenuli pravopisnu tradiciju može se zaključiti da ni taj pravopis ne predstavlja jednoznačna rješenja.³⁸

„Pravopis Matice hrvatske uvažava ukupnu hrvatsku pravopisnu tradiciju i s poštovanjem se odnosi prema prinosima svojih prethodnika. Matica ga je hrvatska započela izrađivati u dobroj namjeri da se u Hrvatskoj razriješi pravopisno nedefinirano stanje i za svoj se prijedlog rješenja - u skladu sa svojom tradicijom – neće nastojati izboriti ni na koji drugi način osim vrijednošću onoga što nudi.“ (Badurina i dr., 2008: XIV).

Autori su u *Predgovoru* naveli da pravopis polazi od fonološkoga načela bilježenja riječi, no moguće je i odstupanje od takvoga načela u slučajevima u kojima je pisanje iz tradicijskih ili komunikacijskih razloga nužno zasnovati na morfološkom načelu (Badurina i dr., 2008: XIII). Ovaj pravopis sadrži dodatni način obilježavanja pravopisnih poglavlja, potpoglavlja i primjera. Otvori li se sedmo poglavlje *Veliko i malo početno slovo*, prvo je pravilo navedeno pod paragrafom 186 koje je grafički deblje tiskano, dok su potpoglavlja unutar ove velike cjeline, primjerice *Malo početno slovo*, različita jer uz paragraf 197 slijede brojevi od jedan pa nadalje u kojima se navode sva pravila i primjeri u kojim se slučajevima piše malo početno slovo. Ako se neko područje treba proširiti to je označeno slovima. Drugi primjer je deveto poglavlje *Kratice* gdje je paragraf 298 deblje tiskan, a u paragrafu 302 navedena su i slova od a do e kako bi se navedenim kategorijama mogli dodati odgovarajući primjeri (Badurina, 2008: 179-180). Često se pravilima, koja su napisana sitnim slovima navode komentari koji su za pojedino pravilo sekundarni, ali uputnice na određeno pravilo što je predstavlja ekonomično rješenje. Ovaj je pravopis najopširniji i sadrži 662 stranice. Mirko Peti istaknuo je da je *Hrvatski pravopis* Matice hrvatske „maksimalno obuhvatan, u primjeni pravila dosljedan, u njihovu opisu iscrpan i u prikazu pravopisne problematike suvremen.“³⁹ Bernardina Petrović navodi da je pravopis Badurine, Markovića i Mićanovića „racionalan i ekonomičan“, te da su pravila koje navode „jednostavna, jednoznačna“, a da su primjeri prikupljeni iz različitog suvremenog opusa. Također ističe da će korisnicima koji su manje upućeni u jezikoslovnu problematiku „metajezik pravopisa“ biti prihvatljiv, tako da će i

³⁸ O tome će se više govoriti u nastavku rada.

³⁹ Matičin pravopis na kioscima Tiska (2007); <http://www.hkv.hr/kultura/jezik/963-matiin-pravopis-na-kioscima-tiska.html>; zadnji pristup 8.8.2018.

izvorni i neizvorni govornici moći pronaći odgovore na pravopisna pitanja (Petrović, 2007: 117-118).

6.2 Struktura i sadržaj Hrvatskoga pravopisa Babića i dr. (2011.)

Iako se u prethodnomu poglavlju ovoga rada pisalo o više izdanja *Hrvatskoga pravopisa* uključujući i Božidara Finku, u ovom će se pisati o drugom izdanju iz 2011. godine dvaju autora, Stjepana Babića i Milana Moguša. Na početku, uz autore, naveden je i naslov *Hrvatski pravopis usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika* te izdavačka kuća i godina izdanja. Poglavlja u sadržaju, za razliku od Badurine i dr. (2008.) nisu označena brojevima, nego su deblje otisnuta, a potpoglavlja nisu označena slovima, nego su pisana malim tiskanim slovima i uvučenija od glavnog poglavlja. Prvo poglavlje *Pravopisna pravila* kao i zadnje *Pravopisni rječnik* otisnuto je crvenom bojom. U nastavku slijedi tablica s redoslijedom poglavlja.

	PREDGOVOR
	UVOD
	PRAVOPISNA PRAVILA
	JEZIK I PISMO
	GLASOVI I GLASOVNI SKUPOVI
	JEDNAČENJE I GUBLJENJE GLASOVA
	VELIKA I MALA POČETNA SLOVA
	PISANJE STRANIH RIJEČI
	SASTAVLJENO I RASTAVLJENO PISANJE RIJEČI
	KRATICE
	RAZGODCI
	PRAVOPISNI I POSEBNI ZNAKOVI
	PRAVOPISNI RJEČNIK

Što se tiče stranica, one su numerirane arapskim brojevima, s lijeve odnosno desne strane, s time da stranica na kojoj je otisnuta svaka veća cjelina ili svaki novi naslov poglavlja nije grafički numerirana, ali se u nastavku broji kao da jest. Nakon *Sadržaja* slijedi *Predgovor* u kojem su napisali da i ovo izdanje nosi isti naslov kao i prethodna samo što su ovo objavili su suautorstvu Stjepan Babić i Milan Moguš, ali je ovo novo djelo posebno u onim dijelovima

koje je napisao Božidar Finka, stoga njegovo ime ne stoji. Navode da novo izdanje ne znači i novu novu normu jer ona nije mijenjana i pojedina su rješenja usklađena s Vijećem za normu hrvatskoga standardnoga jezika i *Hrvatskim školskim pravopisom*⁴⁰ koji je od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa dobio preporuku za upotrebu u školama. Za razliku od pravopisa Badurine i dr. (2008.) ovaj sadrži i *Uvod* u kojem su navedene neke opće činjenice poput toga da se jezik ostvaruje na dva načina, a to je govorom i pismom. Nadalje Hrvati su u prošlosti za bilježenje svojega jezika stoljećima upotrebljavali različita pisma, latinicu, glagoljicu i zapadnu ćirilicu, tj. bosančicu, potom da pravopis ima šire značenje od slovopisa te da on obuhvaća i način pisanja pojedinih glasova, upotrebu velikih i malih slova, sastavljenoga i rastavljenoga pisanja riječi, upotrebu bjelina, razgodaka, pravopisnih znakova i drugih pojedinosti. U *Uvodu* također objašnjavaju da Novosadskim dogovorom i njegovim pravopisom kao i „objema Jugoslavijama hrvatska pravopisna tradicija narušena kao i put kojim bi se hrvatski jezik razvijao i usvajao“, o pravopisnom rječniku te na kraju da je *Hrvatski pravopis* namijenjen korisnicima u Hrvatskoj i svima onima koji se u svijetu koriste hrvatskim jezikom, te da je sadašnji hrvatski pravopis fonološko-morfonološki (Babić i Moguš, 2011: 8-9). Autori objašnjavaju:

„Sadašnji je pravopis po svojoj naravi fonološko-morfonološki. U okviru jedne riječi pišemo fonološki, uz neke pojedinačne i kategorijalne iznimke, pa se može reći da je ublaženi fonološki, a međurječne veze morfonološki jer se glasovne promjene koje nastaju među riječima što se izgovaraju kao naglasna cjelina, ne odražavaju u pismu, tj. pojedine riječi bilježimo kao da tih promjena u govoru i nema. Tako pišemo kod kuće, bez puške, niz krov, s bratom, s džeparom, s čovjekom, k banu, govorit ću, iako govorimo kotkuće, bespuške, niskrov, zbratom, ždđeparom, ščovjekom, gbanu, govoriću.“ (Babić i Moguš, 2011: 9)

I u ovom su pravopisu potpoglavlja navedena paragrafima, a dodatni primjeri brojevima te potom slovima koji su u crvenoj boji kako bi bilo preglednije. Za razliku od Badurine i dr. (2008.) ovo izdanje *Hrvatskoga pravopisa* sadrži i *Predgovor pravopisnom rječniku*. On služi lakšemu razumijevanju naravi rječnika i objašnjava što se u njemu nalazi, što ne nalazi i zašto. Pojedini su primjeri opširno i razumljivo objašnjeni stoga nije potrebno u rječnik dodavati slične. Primjerice u osmom je paragrafu navedeno da „osobna imena koja se iz pomodnih

⁴⁰ Hrvatski školski pravopis pravopis Stjepana Babića, Sande Ham i Milana Moguša Nastao na temelju Hrvatskog pravopisa Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša izdana 2005. Metodčki je prilagođen za osnovna i srednje škole

razloga nadijevaju“, a nisu u skladu s hrvatskim pravopisom, no sklanjaju se po pravilima hrvatske sklonidbe. Kao primjer autori navode ime *Lidija* odnosno pomodno ime *Lidia* i objašnjavaju da sklonidba treba biti kao da je u nominativu *Lidija*, dakle genitiv glasi *Lidije*, dativ *Lidiji* (Babić i Moguš, 2011: 123). Cijeli je *Pravopis* manji od Matičinog i sadrži 453 stranice.

6.3. Struktura i sadržaj Hrvatskoga pravopisa Jožića i dr. (2013.)

Ovaj je *Hrvatski pravopis* strukturiran malo drugačije. Na unutarnjoj je strani korica pravopisa tiskan sadržaj s prednje i stražnje strane, a cijeli je *Sadržaj* s potpoglavljima napisan na zadnjoj stranici. Poglavlja također nisu numerirana. Na prvoj je stranici naveden naslov, godina izdanja i izdavačka kuća, na sljedećoj zahvala i popis autora. Glavna su poglavlja prikazana u tablici.

	Uvodna riječ
	Predgovor
Pravila	Slova
	Glasovi
	Veliko i malo početno slovo
	Sastavljeno i nesastavljeno pisanje
	Pisanje riječi iz stranih jezika
	Kraćenje riječi
	Pravopisni znakovi
	Napomene, objašnjenja i savjeti
	Rječnik
	Pojmovnik

Kao i u *Pravopisu* Babića i Moguša (2011.) nakon sadržaja slijedi *Uvodna riječ* koja sadrži informacije zašto je pravopis nastao, a jedan od razloga je neujednačena pravopisna praksa, te potom *Predgovor*. Te su stranice numerirane rimskim brojevima u sredini gornje stranice. Nadalje stranica na kojoj je otisnuta svaka veća cjelina ni ovdje nije grafički numerirana, a svaka druga stranica koja je slijedi jest i to u gornjem kutu stranice. Nadalje, *Rječniku* prethodi *Predgovor rječniku* koji je numeriran te *Popis odrednica*. Za razliku od prethodna dva pravopisa, sadrži i „standard rukopisnoga pisma“ nastalog kao projekt Učiteljskoga fakulteta i Akademije likovnih umjetnosti. Njime se prvi put ujednačio način kako djeca uče

pisana slova na početku osnovne škole. Isto tako, sadrži i Brailleovo pismo namijenjeno slijepim i slabovidnim osobama te jednoručnu i dvoručnu abecedu namijenjenu gluhim osobama. U *Predgovoru* autori navode da je pravopis fonološke naravi s morfonološkim elementima:

„Fonološki je jer je utemeljen na glasovnome načelu. Prema tome se načelu u hrvatskome piše bežični, isšarati, otpasti, potprogram, raščistiti, ropski, pretpristuoni, svadba. Morfonološko načelo primjenjuje se kad se čuva glasovni sastav tvorbenih sastavnica tako da se ne bilježe glasovne promjene na morfemskoj granici, tj. vodi se računa o prepoznatljivosti morfema u riječi. Prema morfonološkome se načelu piše npr. *gradski, hrvatski, ispodprosječan, jedanput, pedesettrećina, podcijeniti, podstaviti, podtočka, predsjednik.*“ (Jozić i dr., 2013: VII).

Zatim predstavljaju pravopis i objašnjavaju što on sadrži i za razliku od ostala dva imaju oznake za napomene, objašnjenja i savjete (N, O, S). Najprije se u *Napomenama* uvode dopuštene inačice, u *Objašnjenjima* iznose zašto su dali prednost određenoj inačici, a u *Savjetima* nude jezične savjete (Jozić i dr., 2013: IX). Što se tiče spornih pitanja vodili su se sljedećim načelima: *načelo sustavnosti, tradicijsko načelo, načelo ovjerenosti i potvrđenosti u uporabi, načelo jednostavnosti, načelo normativne hijerarhije, načelo otvorenosti prema korisnicima, načelo primjerenosti korisnicima, načelo ekonomičnosti* te su ih tako nastojali riješiti. Također, osim tiskanog izdanja postoji i mrežno. Cijeli *Hrvatski pravopis* sadrži 501 stranicu.

7. Temeljne razlike u suvremenim hrvatskim pravopisima

U ovome će se poglavlju pisati o temeljnim razlikama triju već navedenih pravopisa. U potpoglavljima će se svaki problem pojedinačno objasniti i usporediti. Radi se o četiri problema: pokrivenom r, riječima na *-dac, -dak, -tac* i *-tak*, sastavljenom i rastavljenom pisanju niječnog oblika glagola *htjeti*, tj. *neću* ili *ne ću* i složenim kraticama. Prije uspoređivanja primjera iz navedenih pravopisa, objasniti će se i povijesni kontekst kako bi se donekle moglo shvatiti koji bi način bio prihvaćeniji.

7.1. Nepokriveno, polupokriveno i pokriveno r

Pisanje glasova na mjestu nekadašnjeg glasa *jat* zadaje mnogo problema. Osim problema pisanja tu je i problem izgovora. Iako su se jezikoslovci složili da je književni

izgovor na mjestu dugoga jata dvoglasnički, o književnom izgovoru na mjestu kratkoga jata iza *r* ako je ispred njega zatvornik ne zna se puno (Babić, 2005: 8). Babić ističe da je problem nastao zato što većina Hrvata nisu izvorni jekavci ni ijekavci, nego štokavci koji su većinom ikavci, „a malo manje (i)jekavci i ekavci“. Različite su osobine *jata* kod kajkavaca i čakavaca pa su se hrvatski preporoditelji dogovarali treba li prihvatiti ikavski, ekavski ili (i)jekavski izgovor. Slijedom toga, iz taktičkih su razloga uveli pisanje *rogatoga e* da svatko može čitati po svome, no težili su da ipak bude jekavski izgovor zbog dubrovačke književne jekavštine jer je ona u to doba bila cijenjena. Tada se trebalo dokazati da je hrvatska književnost veoma stara i Janko Drašković tvrdio je da je starija od njemačke, da nije samo dio folklorne naravi nego „ima i visokih književnoumjetničkih dometa“ (Babić, 2005: 8). Stoga Babić piše da je dubrovačka književnost na mjestu nekadašnjega *jata* u kratkim slogovima imala *je* iza *r* bez obzira bio ispred njega otvornik i zatvornik, a navodi primjere *mrježa*, *srjeća*, *vrjeća* i ostale te svatko tko se susreo s opusom Marina Držića može to zaključiti (Babić, 2005: 8). U svojem djelu *Temelji Hrvatskomu pravopisu* piše kako ne će ulaziti u svu povijesnu i dijalektnu problematiku pisanja nego ističe da se u književnomu jeziku „stvorila određena praksa koja nije bila jedinstvena“ tako da se u jednim riječima *j* iz *je* gubi, a u drugima ne gubi.

Postoje tri skupine s takvim *r*. Jedna je *nepokriveno r* i ono dolazi na početku riječi ili je ispred njega otvornik: *rječnik*, *rječica*, *korjenčić*, *proturječiti*. Druga je *polupokriveno r* u kojoj ispred *r* dolazi zatvornik, ali je ispred *r* morfemska granica: *odrješnica*, *odrješenje*, *razrješnica*. Treća je skupina *pokriveno r* u kojoj takvih granica nema: *grjehota*, *grješan*, *pogrješka*, *strjelica* (Babić, 2005: 9). Prema Babiću, problema s riječima u trima skupinama gotovo i nema, problem je samo s pokrivenim *r* i stručni je problem s njim nastao kad se o njemu počelo govoriti u jezikoslovnim djelima, a kao primjer navodi *Bečki književni dogovor* gdje piše:

„Jednoglasi smo priznali, da je najpravije i najbolje primiti južno narječje, da bude književno. (...) Po tom smo se složili, da se na onijem mjestima, gdje su po ovome narječju dva sloga (syllaba), piše ije, a gdje je jedan slog, ondje da se piše je ili e ili i, kako gdje treba, n. p. bijelo, bjelina, mreža, donio“ (Babić, 2005: 9).

U novije se vrijeme vode jezikoslovne rasprave po pitanju pokrivenoga *r*. U pravopisu autora Babića i Moguš (2011) propisuju se oblici *grješan*, *grješnik*, *strjelica*, *pogrješka*, *okrjepa*, a na dvanaestoj sjednici Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika zaključilo se da se ne smije ispravljati nikoga tko piše pokriveno *r* tamo gdje je *tvorba prozirna*: *vremena*, *grješnik*.

Međutim, nakon što se pravopis počeo postupno vraćati hrvatskoj pravopisnoj baštini, došlo je do zaokreta. Nakon što je ukinuto Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika 2012. i službeno proglašen novi *Pravopis* Instituta za jezik i jezikoslovlje, kojeg kao što je već spomenuto, većina stručnjaka nije prihvatila, u hrvatski su jezik ponovno unijeli razdor. Nataša Bašić povodom objavljenog pravopisa napisala je članak u kojem je navela da je to izmišljena dvojba koju potiče dio jezikoslovaca. To objašnjava da je jezični sustav jasan i da ako se dvoglasnik *ije* u kratkim slogovima krati u *je*, onda se krati bez iznimke bio pred njim *r* ili bilo koji drugi suglasnik, a primjere koje navodi su *slijep: sljepoća, lijep: ljepota, vijest: vjesnik, riječ: rječnik, grijeh: grješnik, zvijezda: zvjezdica, rijeka: rječica, strijela: strjelica, snijeg: snjegovi, brijeg: brjegovi, lijep: ljepši, prijek: prječi, ucijepiti: ucjepljivati, istrijebiti: istrjebljivati, odlijepiti: odljepljivati, otrijezniti: otrježnjivati* itd. Primjere *grješnik, bezgrješan, pogrješka, strjelica, brjegovi* i ostale spominje kao potvrđene u hrvatskom jeziku i zabilježene u rječnicima.⁴¹

Prema Badurini i dr. (2008.) u poglavlju *Smjenjivanje ije/je/e/Ø* i potpoglavlju *Kraćenje dugoga sloga (ije-je/e)* i paragrafu 26 kada se dugi slog s refleksom jata krati, dolazi do odgovarajuće smjene *ije* s *je*:

„Kad se je nastalo kraćenjem *ije* nađe u skupini suglasnik + *r* + *je* koja pripada istomu morfemu, smjenjuje se s *e*: *brijeg (brjegovi) – bregovi, privrijediti (privrjeda) – privreda, trijezan (trjezniji) – trezniji, vrijeme (vrjemeni) – vremena.*“ (Badurina i dr., 2008: 18).

Ispod primjera manjim fontom tiskano je da se u dijelu hrvatske pravopisne tradicije bilježi *rje* i u slučajevima kad skupina *suglasnik + r + je* pripada istomu morfemu: *grjehota, grješnik, pogrješka, vrjednota, strjelica* i sl. Ističu da pisanje *rje* u takvim riječima podrazujeva da se skupina *rje* izgovara kao [rie] (Badurina i dr., 2008: 18). U paragrafu 27 pišu da se dugi slog krati u sklonidbi imenica srednjega roda s nejednakosložnom sklonidbom: *dijete – djeteta, vrijeme – vremena*, zatim u množinskim oblicima s –ov i –ev imenica muškoga roda: *brijeg – bregovi, cvijet – cvjetovi, snijeg – snjegovi, trijesak – treskovi*, potom sljedeća je kategorija pojedine imenice muškoga roda u množini i krate i ne krate slog stoga se pišu na dva načina: *krijes – kresovi i krijesovi, lijes – ljesovi i lijesovi, smijeh – smjehovi i smijehovi, trijes – tresovi i trijesovi, vijek – vjekovi i vijekovi, vrijes – vresovi i vrijesovi.* (Badurina i dr., 2008: 18-19). Nadalje, dugi se slog krati i u komparativu i

⁴¹ Nataša Bašić: Nužno je donijeti zakon o hrvatskom jeziku (2015); <https://www.hkv.hr/kultura/jezik/20818-jezikoslovka-dr-natasa-basic-presuda-je-jezikoslovnoj-struci-vratila-dostojanstvo.html>; zadnji pristup 8.8.2018.

superlativu pridjeva: *prijek – preči – najpreči, vrijedan – vredniji – najvredniji*. Izdvajaju se i riječi izvedene pojedinim sufiksima:

-ad: *zvijer – zvjerad, ždrijebe – ždrebad,*

-ast: *cijev – cjevast, strijela – strelast,*

-čić: *korijen – korjenčić, brijeg – breščić, grijeh – greščić,*

-ešan: *vrijeme – vremešan,*

-ešce: *tijelo – tjelešce, ždrijebe – ždrebešce,*

-ić: *grijeh – grešić, brijest – brestić,*

-imice: *strijela – strelimice,*

-ivo: *cijepiti – cjepivo, strijeljati – streljivo,*

-oća: *bijes – bjesnoća, trijezan – treznoća,*

-ota: *lijep – ljepota, vrijedan – vrednota* itd. (Badurina, 2008: 20-21).

Babić i Moguš (2011.) s druge strane u poglavlju *Glasovi i glasovni skupovi* i potpoglavlju *Kraćenje sloga s dvoglasnikom* i paragrafu 45 navode sljedeće primjere kojih ima više nego u *Hrvatskom pravopisu* Badurine i dr. (2008.).

crijep: crjepar, crjepara, crjeparev, crjeparov, crjepić, crjepina, crpjepovi, crjepovlje... grijeh: bezgrješan, bezgrješno, bezgrješnost, grjehota, grješan, grješić, grješnica, grješnički, grješnik, grješnikov, grješnost, nepogrješiv, pogrješan, pogrješiv, pogrješka, sagrješenje, zgrješenje...

prijek: isprječivati (se), naprječac, oprječan, oprječnost, oprjeka, poprječan, poprječice, prječac, prječanka, prječi, prječica, preprječenje, preprjeka, sprječavanje, sprječavati, zaprjeka...

strijela: nastrjeljivati, odstrjel, strjelast, strjelica, strjeličast, strelimice, strjelišni, strjelište, strjelovito, strjeljač, strjeljački, strjeljana, strjeljivo...

vrijediti: bezvrjedniji, malovjedniji, najvrjedniji, nevrjedniji, vrjedniji, vrjednoća, vrjednosnica, vrjednota, vrjednovanje, vrjednovati, zavrjeđivati...

ždrijebe: ždrjebad, ždrjeban, ždrjebeta, ždrjebeći, ždrjebica, ždrjebna, ždrjepčić...
(Babić i Moguš, 2011: 28)

Također, za razliku od Badurine i dr. (2008.) kod Babića i Moguša (2011.) *trijes* je samo *trjesovi*, *trjesak – trjeskovi* i *trjeska – trješćica*, a *treščica* može uz *malu tresku* odnosno *treskicu*. Potom u ovom pravopisu *krijes* postaje *krjesovi* (Babić i Moguš, 2011: 28), a kod Badurine i dr. (2008.) kao što je već spomenuto *kresovi* ili *krijesovi* (Badurina i dr., 2008: 19).

Sljedeći su primjeri:

brijeg: brjegovi, brjegovi, brjegovit(ost), brješčić, brježina, brježuljkast, brježuljak, podbrježje...

brijest: brjestić, brjestik, brjestov, brjestovača, brjestovina...

drijen: drjenčić, drjenik, drjenov, drjenić...

triježan: trjezniji, istrježnjenje, otrježnjenje, rastrježnjenje, trježnoća...

drijemati: drjemčina, drjemljivac, drjemnuti, drjemuckati...

U napomeni ispod navedenih primjera autori napominju da se uz navedene jekavske oblike tih pet riječi prema hrvatskomu jeziku mogu koristiti i likovi bez *j* (Babić i Moguš, 2011: 29).

U *Hrvatskomu pravopisu* Jozića i dr. (2013.) u poglavlju *Glasovi* i potpoglavlju *Kraćenje ije/je/e* objašnjavaju da pisanje *je* ili *e* iza pokrivenoga *r* nije u pravome smislu pravopisno pitanje jer se dvosturkosti mogu primijetiti i u izgovoru. Prema njima bi osoba koja izgovara *bezgrešan, grešan, greška, grešnica, grešnik* trebala te riječi tako i zapisivati, a ona koja piše *bezgrješan, grješan, grješka, grješnica, grješnik* tako ih treba i izgovarati (Jozić, 2013: 19). Ispod objašnjenja autori navode da se iza pokrivenoga *r* piše *e*, a ne *je* u primjerima, odnosno riječima koje pripadaju „tvorbenoj porodici“ ovih riječi: *brijeg – bregovit, brežuljak; brijest – brestić, brestovina; krijep – crepar, crepić; drijemati – dremljiv, dremuckati; grijeh – greška, pogreška; krijepiti – krepak, krepost; okrepa – okrepljivati; naprijed – napredak, naprednost; prijek – naprečac, opreka, prečica, prepreka, zapreka; privrijediti – privreda, privredni, privrednik; strijela – strelica, streljač, streljaštvo, streljivo; trijeska – treščica; upotrijebiti – upotreba; ždrijeb – ždrebati* (Jozić i dr., 2013: 19). Među tim primjerima navedena je i oznaka N odnosno napomena koja na stranici 121 sadrži da je:

„Zbog potvrđenosti u uporabi dopušteno pisati je u nekim riječima koje pripadaju tvorbenim porodicama riječi *krijepiti (krjepostan, krjepost), strijela (strjelica)* i

vrijedan (vrjedniji, vrjednovanje, vrjednovati, vrjednovatelj) te u riječima grješka, pogrješka, pogrješan i pogrješno“ (Jozić i dr., 2013: 121).

Nadalje u drugoj kategoriji koja glasi da se iza pokrivenoga *r* piše *e* umjesto *je* u oblicima i tvorenicama riječi: *vrijeme – vremena, nevremena, poluvremena, vremenski* i drugi je primjer *ždrijebe – ždrebeta, ždrebica*. Osim toga autori navode i da se iza pokrivenoga *r* može pisati i *e* i *je*, a to su podijelili su dvije skupine. Prva je da se *e* i *je* može pisati u oblicima jednosložnih imenica muškoga roda koje nemaju dugouzlazni naglasak u genitivu jednine i primjeri su: *brijeg – bregovi i brjegovi (uz brjezi), crijep – crepovi i crjepovi, grijeh – grehovi i grjehovi (češće je grijesi), krijes – kresovi i krjesovi, vrijes – vresovi i vrjesovi, ždrijeb – ždrebovi i ždrjebovi* (Jozić i dr., 2013: 19). Druga je skupina da se mogu pisati u tvorenicama od sljedećih riječi: *grijeh – bezgrešan i bezgrješan, grešan i grješan, grešnica i grješnica, grešnik i grješnik* te je pod oznakom O odnosno obavijesti na stranici 129 objašnjeno da se dopušta dvostrukost jer likovi *s* je pripadaju „religijsko-moralnomu kontekstu i u njemu su česti.“ (Jozić i dr., 2013: 129). Sljedeći pojam koji pripada ovoj skupini je *spriječiti – sprečavati i sprječavati, sprečavanje i sprječavanje, zatim unaprijediti – unapređivati i unaprjeđivati, unapređenje i unaprjeđenje* (Jozić i dr., 2013: 19). Slijedom navedenih primjera iz triju pravopisa može se zaključiti da onaj koji je trebao riješiti dvostrukosti to nije učinio nego da uglavnom prihvaća obje varijante.

7.2. Riječi na *-dac, -dak, -tac* i *-tak*

Nakon već nekoliko spomenutih pravopisnih pitanja koja predstavljaju problem javnosti, Vijeće je i razmotrilo ono koje se tiče *dental* ispred *afrikatima*. U tim je primjerima vidljivo suprotstavljanje morfonološkoga pravopisnog načela fonološkomu. Katičić navodi kako prema fonološkom pravopisu, koji je kod nas bio od šestosiječanjske diktature s kratkim prekidima, množina od riječi *patak, predak, hitac, mladac* piše tako da se *dentalni okluziv i afrikata* koji su se našli jedan do drugoga označuju slovom za afrikatu: *paci, preci, hici, mlaci*, dok vokativ jednine navedenih imenica glasi *pače, preče, hiče, mlače*. U ovom slučaju važno je naglasiti da takvo pisanje nije morfonološko već dosljednije fonološko pisanje. Također, Katičić piše i da se riječ *dodaci* ne izgovara isto kao i *junaci* te da bi se po fonološkome načelu trebalo pisati *dodacci*. Budući da takvo udvajanje suglasnika u svrhu označavanja produljenja nije uobičajeno u hrvatskoj grafiji primjerenije je pisati *dodatci* i *tc* označava produljeno *c* (Katičić, 2013: 168).

Prema Babiću, glavni je problem nastao kad se prešlo na fonološki pravopis i kad je Boranić 1921. u liku *mlaca* izjednačio s *mladca* i *mlatca*, ali se u korištenju to pravilo kršilo zato što su se oblici neutralizirali u jednom obliku stoga se nije mogla prepoznati razlikovnost. A primjeri neutralizacije su *mlaci* od *mladak* i *mlatac*, *leci* od *ledak* i *letak*, *dočeci* od *dočetak* i *doček*, *počeci* od *početak* i *poček*, *peci* od imenice *petak* i imperativa glagola *peći*, zatim *reci* od *reći* i *redci* (Babić, 2005: 46). Riječi *mlaci* odnosno *mladak* nekad se češće upotrebljavala pa danas ne predstavlja veliki problem. Međutim *letak*, *leci* danas se upotrebljava u društvenom i političkome životu, *ledac*, *leci* u fizici te treća varijanta *ledac* koja je rijetka i označuje kristal (Babić, 2005: 46). Nadalje, spominje da kad je nastala hrvatska država, jezikoslovci su smatrali da je došlo vrijeme da se uvede pisanje *d* i *t*, no bez iznimnih slučajeva. U imenicama *otac*, *sudac*, *svetac* teško je bilo provesti da se piše *otca*, *sudca*, *svetca* jer bi vodeći se tim primjerima trebalo pisati *Otčenaš*. Stoga su se morale uvesti dvostrukosti, koje su se kasnije smanjivale, no morao se napraviti kompromis što je jezikoslovcima najteže. Tako se u Hrvatski pravopis uvelo pravilo da se *d*, *t* pišu u svim imenicama na *-dac*, *-tac*, *-dak*, *-tka* odnosno *mladci*, *mlatci*, *redci*, *zadatci*, *dobitci*, *primitci*, *napitci* te s druge strane *oca*, *suca*, *sveca* u kojima se gube i one su iznimke (Babić, 2005: 47). Katičić spominje primjer *listak* koji u množini glasi *lisci* i ne razlikuje se od imenice *lisac*. On smatra dobitkom promjenu kojom se propisuje zadržavanje dentalnog okluziva pred afrikatom i takvo pisanje smatra korisnim za poboljšanje pravopisne norme. Kao jedini uvjet ističe navikavanje na novo pisanje. U studenome 2005. godine na šestoj sjednici sastalo se Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika te se su se članovi složili da ne postoji razlog da se odbija pravopisno rješenje po kojem se dentalni okluzivi pišu pred afrikatama. Dogovor su postigli i da uz pravilo postoje i iznimke, tj. dopuštene su dvostrukosti. Po mišljenju jezikoslovaca Brozović Rončevića, Ježića, Katičića, Kolenića, Pavličević-Franića, Peti, Tafre i Turk samo u kosim padežima imenice *otac* dopušteno je pisanje *oca* i *otca* (Katičić, 2013: 167-168).

Što se tiče primjera, Badurina i dr. (2008.) u svojem pravopisu u poglavlju *Kontakti fonema*, potpoglavlju *Gubljenje suglasnika* odnosno paragrafu broj 50 navode da do gubljenja *d* i *t* dolazi i promjena se bilježi: u sklonidbi imenica koje završavaju na *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak*, *-tka* te ispred sufikasa *-ce*, *-če*, *-čić/ić*, *-džija*. Tako bi imenica *boljitač* u nominativu množine glasila *boljici*, *curetač* – *cureci*, *dohodač* – *dohoci*, *hitac* – *hici*, *hicima*, *krletka* – *krleci* (i *krletki*), *letak* – *leci* i *lecima*, *metak* – *meci* i *mecima*, *napitač* – *napici*, *očevitač* – *očevici* i *očevicima*, *otac* – *oca* (*oče*, *očevi*, *očev*), *pogodač* – *pogoci* i *pogocima*, *sudac* – *suca* (*suče*,

suci, sučev), svetac – sveca (sveče, sveci, svečev), tvrtka – tvrci (tvrcki), želudac – želuca (želuci, želučić ili želudčić) (Badurina i dr., 2008: 36). Nadalje pišu da se suglasnici *d* i *t* ispred *c* i *č* mogu pisati kad se u pismu želi očuvati korijen riječi. To se uglavnom odnosi na riječi koje su kraće. Tako primjerice riječ *bitak* u nominativu množine može glasiti *bitci* i *bici*, a riječ *bitka* u lokativu jednine *bitci*, *bici* i *bitki*. Imenica *kutat* – *kutci* i *kuci*, *mladac* – u genitivu jednine glasi *mladca* i *mlaca*, a u vokativu jednine *mladče* i *mlače*, zatim riječ *petak* u nominativu množine glasi *petci* i *peci*. Što se tiče sklonidbe imena naseljenih mjesta i prezimena, kada se želi očuvati osnovni oblik dopušteno je pisati suglasnika *d* i *t* ispred *c* i *č*. Primjeri koje su autori naveli su *Gradac* – *Gradca* i *Graca*, *Brgudac* – *Brgudca* i *Brguca*, *Crnolatac* – *Crnolatca* i *Crnolaca* (Badurina i dr., 2008: 36).

Kod Babića i dr. (2011.) u rijetkim se slučajevima mogu pronaći dvostrukosti. U poglavlju *Jednačenje i gubljenje glasova*, potpoglavlju *Gubljenje glasova* i paragrafu 72 autori pišu da se šumnik *d* ispred *c* gubi u riječi *otac*, što bi u genitivu jednine glasilo *oca*, a u nominativu množine *oca* i *očevi*, dok u ostalim imenicama *otvornik* + *-dac*, *-dak*, *-tac*, *-tak* i *-tka* ostaju u *d* i *t*, a jedan od primjera koji su objasnili je imenica *gubitak* koja u nominativu množine glasi *gubitci* te da se riječ *gubici* ne povezuje s njom već je to nova imenica koja u nominativu jednine glasi *gubica*. Sljedeći su primjeri u kojima nema dvostrukosti koje su dozvoljene u *Hrvatskom pravopisu* Badurine i dr. (2008.): imenica *ledac* u genitivu jednine glasi *ledca*, a u nominativu množine *ledci*, zatim *mladac* – *mladca* – *mladci*, *iscjedak* – *iscjedci*, *razgodak* – *razgodci*, *bitak* – *bitci*, *letak* – *letci*, *napitak* – *napitci*, *mlatac* – *mlatci*, *sudac* – *sudca* – *sudci*, *svetac* – *svetca* – *svetci*. U primjerima koji su navedeni i u pravopisu Badurine i dr. (2008.), Babić i Moguš (2011.) za riječ *Brgudac* u genitivu jednine dopuštaju samo *Burgudca*, dok u riječi *Gradac* navedena je dvostrukost *Gradca* i *Graca* kao i u pravopisu Matice hrvatske (Babić i Moguš, 2011: 37).

Sljedeći je pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje gdje u poglavlju *Glasovi* i potpoglavlju *Glasovi u dodiru* autori obrazlažu da *d* i *t* pišu kada imaju razlikovnu ulogu, a primjeri su: *grozd* – *grozdni*, *grozan* – *grozni*; *krasta* – *krastni*, *krasan* – *krasni*; *prst* – *prstni*, *prsa* – *prсни*; *vrsta* – *vrstni*, *vrstan* – *vrsan* (Jozić i dr., 2013: 15). Također, navode i da ako postoji kontekst u kojem se treba znati razlika između pridjeva *usta* i pridjeva *usna* može se uspostaviti razlika i onda je *usta* – *ustni* i *usna* – *usni*. Tamo gdje nije potrebno isticati razliku od *usta* se koristi pridjev *usni*, primjerice *usna šupljina*. Sljedeća skupina koju navode gdje se *t* ne piše su oblici imenice *otac* te njezinim izvedenicama: *otac* – *oca*, *ocu*, *oci* (uz *očevi*), *očev*, *očinski* i u tom se primjeru slaže s ostala dva pravopisa. S druge strane, *d* i *t* pišu se u

oblicima imenica muškoga roda koje završavaju na –dak, -tak, -dac, -tac u kojima je prisutno nepostojano a. Neki od navedenih primjera su *mladac – mladci, zadak – zadci, hitac – hitci, kutak – kutci, letak – letci, listak – listci, metak – metci, patak – patci, petak – petci, svetak – svetci, svitak – svitci*. Za razliku od pravopisa Badurine i dr. (2008.) u ovome primjer *curetak* u nominativu množine glasi *curetci* (Jozić i dr., 2013: 16). Uz primjere *predak – predci, sudac – sudci* i *svetac – svetci* stoji N, tj. napomena kojom je na 121. stranici objašnjeno da je dopušteno pisanje *preci, suci* i *sveci* te da se posvojni pridjevi navedenih imenica, osim *sudčev* i *svetčev* mogu pisati i *sučev* i *svečev* (Jozić i dr., 2013: 121). Nadalje primjeri *očevidad – očevidci, naplatak – naplatci, umetak – umetci, nedostatak – nedostatci, ostatak – ostatci, početak – početci, postotak – postotci, svršetak – svršetci, trenutak – trenutci, užitak – užitci, zadatak – zadataci, želudac – želudci* te uz njih isto stoji napomena koja je objašnjena u nastavku gdje je dopušteno izostaviti *d* i *t*. Zatim, *t* u dativu i lokativu jednine ženskoga roda na –tka često imaju dva oblika što se može vidjeti na primjerima *bitka* gdje je dopušteno *bitki* i *bitci* te *pripovijetka – pripovijetki* i *pripovijetci*. Autori daju prednost oblicima u kojima nije provedena sibilizacija (Jozić i dr., 2013: 17). Na kraju, u skupini *d* ili *t* u umanjenicama na –tka, -tak, -dak, -tac, -dac navode *imetčić, krletčica, motčica, pripovijetčica, trenutčić, uradčić*.

Neki od primjera sva tri pravopisa navedeni su u tablici. Prvi je pojam u nominativu jednine, a zatim kako je zapisano u svakome od pravopisa u nominativu množine.

	Badurina i dr. (2008.)	Babić i dr. (2011.)	Jozić i dr. (2013.)
curetak	cureci	curetci	curetci
dohodak	dohoci	dohodci	dohodci
mladac	mlaci	mladci	mladci
sudac	suci	sudci	suci, sudci
napitak	napici	napitci	napici, napitci

7.3. Sastavljeno i rastavljeno pisanje niječnog oblika glagola *htjeti*

Peto izdanje *Hrvatskoga pravopisa* autora Babića, Finke i Moguša uznemirilo je javnost zbog pisanja *ne ću*. Ovo je izdanje različito jer je prvo gdje nema dvostrukosti. Nakon nekog vremena stanje se smirilo i dramtiziralo se bez razloga. Babić je na primjeru objasnio pravilo po kojem bi se trebalo pisati *ne ću*, a ne *neću*. U prvom je izdanju *Hrvatskoga pravopisa* bilo dopušteno samo *neću*, no u drugom je došlo do problema jer se uvela dvostrukost *ne ću* i *neću*. Neki su utjecajni jezikoslovci, kako navodi Babić, rekli da nikada ne će pisati *neću* a povodom toga oni se pozivaju na Miroslava Krležu koji je rekao da je uvijek pisao *ne ću*, bez obzira na stanje u pravopisima (Babić, 2005: 48). U tom trenutku nije postojalo drugo rješenje osim da se dopusti oboje. Pripremajući peto izdanje te nakon savjetovanja sa stručnjacima došli su do zaključka da će se vratiti na pisanje *ne ću*. Babić u *Temeljima Hrvatskomu pravopisu* to objašnjava da se niječnica *ne* piše rastavljeno od glagola primjerice *ne znam*, *ne pišem*, *ne gledam* i ostalima stoga tako treba biti i s pisanjem *ne ću*. Poštujući takav način pisanja, pravopis će imati jedno pravilo manje, a isto tako uklonit će se jedna dvostukost. Također, time će se nastaviti prekinuta hrvatska pravopisna tradicija jer su i Brozov, Broz-Boranićev i Boranićev pravopis do 1930. sadržavali *ne ću* (Babić, 2005: 48). Problem s rastavljenim pisanjem nastao je 1929. kada je tadašnji ministar prosvjete Božidar Maksimović izdao *Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S. H. S.* u kojem je bilo određeno samo *neću*. Zbog tog nametnutog *Pravopisnog uputstva*, Boranić je u petom izdanju iz 1930., šestom iz 1934. i sedmom iz 1937. uveo *neću*. Kad je nastala Banovina Hrvatska, Boranić je ponovio četvrto izdanje u kojem je vratio *ne ću* koje je trajalo do novosadskoga pravopisa 1960. kada je opet uvedeno *neću* (Babić, 2005: 48). S druge strane, Ivšić je 1938 objašnjavao da *neću* nije *sraslica ne + ću* nego je složen oblik kao *nijesam* i *nemam*:

„To je opravdavao naglaskom koji je poseban, ali je poseban naglasak i u vezama na nj, preda nj, na me, za se pa zbog toga ne pišemo nanj, predanj, name, nase, zase...“
(Babić, 2005: 49).

Unatoč obrazloženju, Ivšić ga se nije držao i u prvom godištu časopisa *Jezik* može se vidjeti da piše *ne ću*.

U nastavku je prikazana tablica sastavljenoga i rastavljenoga pisanja *ne ću* u pravopisima od 1921. do 2013. godine

ne ću	neću	neću i ne ću
Boranić: 1921., 1928., 1941., 1951. Gavazzi: 1921. Cipra, Guberina i Krstić: 1941. Cipra i Klaić: 1944. Babić, Finka, Moguš: 2002., 2003., 2004., 2006. Babić, Ham, Moguš: 2005., 2008., 2009., 2012. Babić, Moguš: 2010., 2011.	Boranić: 1930., 1934., 1937. Matica hrvatska i Matica srpska: 1960. Matica hrvatska i Matica srpska (školsko izdanje): 1960., 1962., 1964., 1966., 1967., 1968., 1969., 1971. Babić, Finka, Moguš: 1971., 1972. i 1984. (pretisci London), 1990. (Zagreb) Anić, Silić: 1986., 1987., 1990., 2001. Badurina, Marković, Mićanović: 2007., 2008.	Babić, Finka, Moguš: 1994., 1995., 1996. Jozić i dr. 2013. Vijeće za normu (ne ću je preporučeno)

Radoslav Katičić iznosi raspravu u Vijeću za normu hrvatskoga standardnog jezika gdje obrazlaže da se radi o slijedu dviju riječi, proklitike i enklitike, niječnice *ne* i jednoga od enklitičkih glagolskih oblika *ću*, *ćeš*...

Prilikom izdavanja pravopisa Matice hrvatske Igor Zidić spomenuo je da je i Vuk Stefan Karadžić pisao *ne ću*. Oni u svojem pravopisu navode jedno rješenje, a to je *neću*. U osmom poglavlju *Sastavljeno i nesastavljeno pisanje*, na stranici broj 164 u paragrafu 269 piše da niječni oblici prezenta glagola *htjeti* glase *neću*, *nećeš*, *neće*, *nećemo*, *nećete*, *neće* (Badurina i dr., 2008: 164).

Babić-Mogušev pravopis, kao i peto izdanje Babića, Finke i Moguša jednosturuko rješenje *ne ću*. U poglavlju *Sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi* u potpoglavlju *Glagoli*, na stranici broj 64 i paragrafu 136 oni objašnjavaju:

„Rastavljeno od glagola piše se niječna čestica ne:

ne znam, ne rekoh, ne čitah, ne pjevaj, ne bih, ne iskopasmo, ne čuđahu se, ne čitajući.

Tako se piše i *ne ću, ne ćeš, ne će, ne ćemo, ne ćete, ne će*.“ (Babić i Moguš, 2011: 64).

Potom navode da se čestica *ne* piše sastavljeno u slučajevima kada zajedno s glagolom daje potvrdno značenje: *nestati, nestajati, nedostajati* i drugi je slučaj oblici *nemoj, nemojmo, nemojte; nemam, nemaš, nema, nemamo, nemate, nemaju; nemaj, nemajmo, nemajte* (Babić i Moguš, 2011: 64).

Dok u *Hrvatskom pravopisu* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje Jožića i dr. (2013.) autori u poglavlju *Sastavljeno i nesastavljeno pisanje*, potpoglavlju *Glagoli*, na stranici 58 navode da se niječni oblici prezenta glagola *htjeti* pišu *neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće* (Jožić i dr., 2013: 58), a u *Rječniku* na stranici 309 navedeno je da se dopušta *neću* i *ne ću* (Jožić i dr., 2013: 309). Kada je 2013. objavljen, u novinama je izašao članak koji glasi: *Imamo pravopis, dvojba je riješena! Neću je ispravno, a možete pisati i ne ću. Vijeće Instituta za jezik donijelo odluku*. Time novim pravopisom jezikoslovci preporučuju pisanje *neću*, ali dopištaju i korištenje *ne ću*.⁴² Iz toga slijedi da se ni po tom pitanju ništa nije riješilo.

Katičić objašnjava da kada iza proklitike dolazi enklitika, aktivira se naglasak enklitike i prebacuje se na proklitiku. Ako pri tome proklitika završava na samoglasnik, dobiva u takvu naglasnome sklopu dugi uzlazni naglasak: *na me, po te, u se* i *s* tako karakteristično promijenjenim naglaskom te se riječi pišu rastavljeno jer se i takve smatraju dvjema riječima, jednom iz druge. Po istom se obrascu dobiva *ne ću, ne ćeš*, odnosno kao dvije riječi. Kada bi se pisalo *neću, nećeš*, trebalo bi se pisati i *name, pote, use*. Od 1960. odnosno novosadskog pravopisa piše se *neću*. Ono je uvedeno prisilom i tako je moralo biti prihvaćeno. No nadalje prema Katičiću ne postoji logičan način zašto bi se pisalo *neću*. Neki su jezikoslovci osporavali pisanje *ne ću* i tada je došlo do glasovanja i Vijeće je odlučilo da se ne bi trebalo odbijati rastavljeno pisanje. Koliko je to pravopisno pitanje bilo važno govori i činjenica da je tadašnji premijer Ivo Sanader⁴³ javno izjavio da će on i dalje pisati *neću*.⁴⁴

⁴² Adriana Piteša: *Imamo pravopis, dvojba je riješena* (Jutarnji list 2013); <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/imamo-pravopis-dvojba-je-rijesena-necu-je-ispravno-a-mozete-pisati-i-ne-cu-vijece-instituta-za-jezik-donijelo-odluku/1150616/>; zadnji pristup 13.8.2018.

⁴³ Ivo Sanader (1953.), hrvatski političar i osmi predsjednik Vlade Republike Hrvatske od 2003. do 2009. godine. Njegova je nasljednica Jadranka Kosor <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54368>; zadnji pristup 13.8.2018.

⁴⁴ Sanader: *I dalje ću pisati neću zajedno* (Večernji list 2005); <https://www.vecernji.hr/vijesti/sanader-i-dalje-cu-pisati-necu-zajedno-813929>; zadnji pristup 13.8.2018.

7.4. Kratice

Kratice su cjelina koja zauzima dio u pojedinom pravopisu oko koje ima neslaganja. Babić u svojem djelu *Temelji Hrvatskomu pravopisu* objašnjava da postoje obične i složene kratice. Obične se tvore od jednoga ili više početnih slova jedne riječi, a to je najčešće opća imenica i većinom se pišu malim slovima i s točkom na kraju. Naveo je i nekoliko primjera: *g.* – godina, *br.* – broj, *arh.* – arhitekt, *arhitektonski* i sl. (Babić, 2005: 55). Ako se kratae dvije ili više riječi, tada se svaka krati za sebe: *o. g.* – ove godine, *m. r.* – muški rod, *v. d.* – vršitelj dužnosti, *sr. agr.* – doktor agronomije itd. Postoje četiri iznimke kratice koje se pišu kao jedna iako su kratice od više riječi: *itd.* – i tako dalje, *itsl.* – i tomu slično, *npr.* – na primjer, *tj.* – to jest. Kratice mjernih jedinica pišu se bez točke, a neke i velikim slovima kao *M. P.* – mjesto pečata (Babić, 2005: 55). Druga je kategorija složene kratice koje su nastale od početnih slova ili slogova više riječi, primjerice država, ustanova, stranaka, udruga i sl. i one se pišu velikim slovima bez točke. Babić je naveo nekoliko primjera: *RH* – Republika Hrvatska, *SAD* – Sjedinjene Američke Države, *UN* – Ujedinjeni narodi, *HAZU* – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, *MH* – Matica hrvatska. Druga skupina složenih kratice su one koje su nastale od prvih slogova pojedine riječi i samo je prvo slovo veliko: *Nama* – Narodni magazin, *Vama* – Varaždinski magazin, *Roma* – Robni magazin. Posljednja kategorija je miješani prvi i drugi tip. Primjeri su *Ivakop* – Ivaničko komunalno poduzeće, a neke pripadaju trećoj kategoriji, ali se mogu pisati na dva načina: *INA* i *Ina* – Industrija nafte. Nadalje, prema Babiću neke se kratice ne sklanjaju, a to su *HAZU*, *MH*, *DI* (Družba Isusova), *EU* (Europska unija), *OE* (Opća enciklopedija), *OI* (Olimpijske igre) itd. On tvrdi da kad se sklanjaju nastaju problemi (Babić, 2005: 57-58).

Babić i Moguš (2011.) u poglavlju *Kratice*, potpoglavlju *Složene kratice* u paragrafu 161 objašnjavaju da u posljednje vrijeme sve više prevladava da se složene kratice sklanjaju kao imenice muškoga roda: *u MUP-ovoj arhivi*, *u SAD-u*, *NATO-vih vojnika*, *NATO-va djelovanja*, a u 162 paragrafu na 75 stranici da se neke kratice, ako se izgovaraju kao pune riječi, a posebice ako završavaju na -a: *Zavnoh*, *Cefta*, *Hina*, *Ina*, *Ira*, *Nasa*, *Fifa*, *Uefa* mogu se sklanjati kao naše riječi: *Zavnoha*, *Cefte*, *Efte*, *Hine*, *Ine*, *Ire*, *Nase*, *Fife*, *Uefe*. Isto tako se sklanjaju i kad se pišu velikim slovima: *INA*, *INE*, *s INOM*. Također navode da je pogrešno sklanjati ih i pisati drukčije, primjerice: *INA-e*, *INA-in projekt*, *optužuju CIA-u*, *u IRA-inim arsenalima*, *namještenici NASA-e* (Babić i Moguš, 2011: 76).

Badurina i dr. (2008.) u poglavlju *Kratice*, potpoglavlju *Složene kratice* i paragrafu 315 na stranici 183 pišu:

„Pri sklonidbi složenih kratica i izvođenju pridjeva i imenica - u novije doba i glagola – od njih gramatički se nastavak i sufiks dodaju normativnom obliku kratice, spojeni njime crticom.“ (Badurina i dr., 2008: 183).

HAZU [hazu] – *HAZU-a* [hazua] – *HAZU-u* – *HAZU-om* – *HAZU-ov* [hazuov]

MUP [mup] – *MUP-a* [mupa] *MUP-u* – *MUP-om* – *MUP-ov* [mupov] – *MUP-ovac* [mupovac]

NATO [nato] – *NATO-a* [natoa] – *NATO-u* – *NATO-om* – *NATO-ov* [natoov] – *NATO-ovac* [natoovac]

Za razliku od Babića i Mogaša (2011.) kratice koje završavaju na -a dekliniraju po Badurini i dr. (2008.) dekliniraju se na način kojim se Babić i dr. ne slažu:

INA [ina] – *INA-e* [ine] – *INA-i* [ini] – *INA-om* [inom] – *INA-in* [inin]

UEFA [uefa] – *UEFA-e* [uefe] – *UEFA-i* [uefi] – *UEFA-om* [uefom] – *UEFA-in* [uefin]

Jozić i dr. (2013.) u poglavlju *Kratice* i potpoglavlju *Oblici pokrata i njihove izvedenice* na stranici 79 u kojem kažu da se u pisanju između pokrate i padežnoga nastavka ili sufiksa mora umetnuti spojnicica:

HAZU, HAZU-a, HAZU-u... HAZU-om, HAZU-ov

MUP, MUP-a, MUP-u... MUP-om, MUP-ov, MUP-ovac (i mupovac)

NATO, NATO-a, NATO-u... NATO-om, NATO-ov, NATO-ovac (i natoovac)

U kriticama ženskoga roda u kosim padežima i izvedenicama završno -a se piše, ali se ne čita:

HINA, HINA-e, HINA-i... HINA-om, HINA-in

INA, INA-e, INA-i... INA-om, INA-in

Druga je mogućnost leksikalizacija *Ina, Hina* i tada se tvorbeni nastavci ne odvajaju spojnicom: *Ina, Ine, Inin; Hina, Hine, Hinin*. (Jozić, 2013: 80).

Babić piše da kratice na -a imaju tri mogućnosti. Prva je da se nesklanjaju, druga je da se sklanjaju kao riječi, treća da se prvo slovo piše veliko, ostala malo, tj. da je kratica postala riječ. Četvrtu mogućnost da se sklanjaju, ali da se nastavci i pridjevni sufiksi mehanički nadovezuju na „osnovni lik ne odobrava.“ (Babić, 2005: 58).

8. Zaključak

Doprinos rješavanju normativnih dvojbi pokušali su dati, osim autora pravopisa, već spomenuti jezikoslovci. Autori pravopisa ne slažu se uvijek oko pojedinih jezičnih problema, a to, između ostaloga negativno utječe na čitatelja odnosno korisnika pravopisa.

Iz analize pravopisa vidljivo je da u svakom od tri suvremena pravopisa postoje oprečna mišljenja. Isto tako, čitajući literaturu nailazi se na neslaganja jezikoslovaca oko upotrebe pojedinih pravila oko pisanja riječi, a to se pokazalo analizom četiriju temeljnih razlika; pokrivenoga *r*, sastavljenoga i rastavljenoga pisanja niječnoga oblika glagola *htjeti*, riječi *na - dac*, *-dak*, *-tac* i *-tak* i kratica. Razlike koje su istaknute svaki od pravopisa čine zasebnim, a tako i komentari stručnjaka prilikom objavljivanja. Neki se pozivaju na tradicijske vrijednosti, neki na pisce i ranije jezikoslovce odnosno starije pravopise.

Osim temeljnih razlika i dvojbi jezikoslovaca, prikazan je i povijesni i politički kontest nastanka svakoga od triju pravopisa i njihovih izdanja. Nadalje, objašnjen je i izgled pravopisa, navedene numerirane stranice, poglavlja, predgovori i biografije autora. Kod nekih pravopisa prevladavaju dvostrukosti, a važno je spomenuti primjer niječnoga oblika glagola *htjeti* i *Hrvatski pravopis* Badurine i dr. (2008.) koji prihvaćaju *neću*, Babić i Moguš (2011.) prihvaćaju samo *ne ću* i *Hrvatski pravopis* Jožića i dr. (2013.), tj onaj koji je napokon trebao riješiti dvostrukosti dopušta sastavljeno i rastavljeno pisanje odnosno *neću* i *ne ću*.

Kao što je već spomenuto kroz povijest su nastajale razne razmirice jezikoslovaca oko pravopisa, a ista je situacija i danas. Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika bilo je tijelo koje je bilo zaduženo za rješavanje problema i prepirki, no i ono je ukinuto i nije postignut nikakav dogovor. U budućnosti, razmirica će biti i više, kako među jezikoslovcima tako i među korisnicima pravopisa.

9. Literatura

1. Babić, Stjepan. 2005. *Temelji Hrvatskomu pravopisu*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Babić, Stjepan; Moguš, Milan. 2011. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Babić, Stjepan. 2008. „Deklaracija-činjenice i pretpostavke“, *Jezik*, vol. 55 (11); <https://hrcak.srce.hr/63080>.
4. Badurina, Lada; Marković, Ivan; Mićanović, Krešimir. 2008. *Hrvatski pravopis*: Matica hrvatska.
5. Bagdasarov, Artur R. 2016. „Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje kao objekt jezične politike“, *Filologija*, No. 64; <https://hrcak.srce.hr/153443>
6. Bašić, Nataša. 2017. „Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika u povijesti hrvatskoga jezika i jezikoslovlja“, *Jezik*, vol. 64 (1); <https://hrcak.srce.hr/190940>.
7. Bašić, Nataša. 2007. „Ljudevit Jonke i jugoslavenski jezični unitarizam“, *Jezik*, vol. 54 (5); <https://hrcak.srce.hr/45971>.
8. Belić, Aleksandar. 1952. *Pravopis hrvatskosrpski*. Beograd: Prosveta.
9. Brozović, Dalibor. 1991. „Dokument koji je ušao u povijest“, *Vjesnik*, 15. veljače 1991.; <http://www.matica.hr/vijenac/341/dokument-koji-je-usao-u-povijest-6266/>.
10. Cvetko, Sanja. 2011. „Novi-stari pravopis; poboljšan i usavršen“, *Hrvatistika*, file:///C:/Users/Ostalo/Downloads/26_hrvatski_pravopis.pdf.
11. Grčević, Mario. 2012. „Institucionalna jezična politika u Republici Hrvatskoj i položaj hrvatskoga jezika danas“, *Kolo*, 5-6; <http://www.matica.hr/kolo/374/institucionalna-jezicna-politika-u-republici-hrvatskoj-i-polozaj-hrvatskoga-jezika-danas-21632/>; zadnji pristup 14. kolovoza 2018.
12. Ham, Sanda. 2011. „Stjepan Babić“, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, sv. 27, str. 97-105; <https://hrcak.srce.hr/144976>.
13. Hrvatska enciklopedija; <http://www.enciklopedija.hr/>.
14. Jonke, Ljudevit. 1971. „Prihvaćena načela dobro ostvarena“, *Jezik*, vol. 57 (2-3); <https://hrcak.srce.hr/186775>.
15. Jonke, Ljudevit. 1956. „Glavni zaključci pravopisne komisije“, *Jezik*, vol. 5 (3); <https://hrcak.srce.hr/68879>.
16. Jozić, Željko; Blagus Bartolec, Goranka; Hudeček, Lana; Lewis, Kristian; Mihaljević, Milica; Ramadanović, Ermina; Birtić, Matea; Budja, Jurica; Kovačević, Barbara; Matas Ivanković, Ivana; Milković, Alen; Miloš, Irena; Stojanov, Tomislav; Štrkalj

- Despot, Kristina. 2013. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
17. Kalogjera Brkić, Ivana. 2007. „Od odlaska u EU pisat ćemo ne ću, grješka i zadatci“, *Jutarnji list*, 31. siječnja 2007.; <https://www.jutarnji.hr/arhiva/od-ulaska-u-eu-pisat-cemo-ne-cu-grjeska-i-zadatci/3269765/>; zadnji pristup 4. kolovoza 2018.
 18. Katičić, Radoslav. 2013. „Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika“, *Jezik*, vol. 60 (2-4); <https://hrcak.srce.hr/112080>.
 19. Katičić, Radoslav. 2010. „Vijeće za normu o nazivima kurikulum, kurikulum i uputnik“, *Jezik*, vol. 57 (2); <https://hrcak.srce.hr/133824>.
 20. Maresić, Jela. 2018. „In memoriam Milan Moguš“, *Folia onomastica Croatica*, Zagreb: Zavod za lingvistička istraživanja HAZU, str. 163-169; <https://hrcak.srce.hr/198710>.
 21. Maretić Žonja, Petra. 2005. „Ivo Sanader: I dalje ću pisati „neću“ zajedno“, *Večernji list*, 19. prosinca 2005.; <https://www.vecernji.hr/vijesti/sanader-i-dalje-cu-pisati-necu-zajedno-813929>; zadnji pristup 13. kolovoza 2018.
 22. Matković, Maja. 2007. Pravopis koji će lomiti koplja. <http://www.matica.hr/odjeci/465/>; 8. kolovoza 2018.
 23. Mihaljević, Milica; Ramadanović, Ermina. 2013. „Pravopisni prinosi Božidara Finke“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, str. 77-99.; <https://hrcak.srce.hr/144211>.
 24. Novaković, Josip. 2015. „Nataša Bašić: Presuda je jezikoslovnoj struci vratila dostojanstvo“, *Glas Koncila*: 19. srpnja 2015.; <https://www.hkv.hr/kultura/jezik/20818-jezikoslovka-dr-natas-basic-presuda-je-jezikoslovnoj-struci-vratila-dostojanstvo.html>; 8. kolovoza 2018.
 25. „Novosadski dogovor“ Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje; <http://ihjj.hr/iz-povijesti/novosadski-dogovor/70/>; zadnji pristup 25. srpnja 2018.
 26. Petrović, Bernardina. 2007. „Hrvatski pravopis Matice hrvatske“, *Lahor*, vol. 1 (3); <https://hrcak.srce.hr/21799>.
 27. Piteša, Adriana. 2013. „Imamo pravopis, dvojba je riješena“, *Jutarnji list*, 4. lipnja 2013.; <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/imamo-pravopis-dvojba-je-rijesena-necu-je-ispravno-a-mozete-pisati-i-ne-cu-vijece-instituta-za-jezik-donijelo-odluku/1150616/>; zadnji pristup 13. kolovoza 2018.

28. Šimunović, Petar. 2013. „Akademik Božidar Finka-djelo i djelovanje“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 13-17.; <https://hrcak.srce.hr/144206>.
29. Uredništvo. 2017. „Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika“, *Jezik*, vol. 64 (1); <https://hrcak.srce.hr/190939>.
30. Uredništvo. 1971. „Izjava autora Hrvatskog pravopisa“, *Jezik*, vol. 19 (2-3); <https://hrcak.srce.hr/186777>.
31. Vuković, Vinko. 2012. „Akademik Katičić: Ugasili su nas jer im smeta duh hrvatskog jezika“, *Slobodna Dalmacija*, 27. svibnja 2012.; <https://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/168499/akademik-katicic-ugasili-su-nas-jer-im-smeta-duh-hrvatskog-jezika>; zadnji pristup 1. kolovoza 2018.

